

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LUONTO KUULUU KAIKILLE

Luontotoimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen

Johanna Kamila

Opinnäytetyö
Marraskuu 2016
Sosiaaliala

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KAMILA, JOHANNA:

Luonto kuuluu kaikille

Luontotoimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 8 sivua
Marraskuu 2016

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli järjestää luontotoimintaa erityistä tukea tarvitseville Erho-yksikön lapsille ja heidän perheilleen. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Erho-yksikön ja Malikkeen kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena oli mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien lasten pääsy luontoon. Tavoitteena oli selvittää, mitä merkitystä luonnolla on Erho-yksikön lapsille ja heidän vanhemmilleen, pohtia, mitä vaikutuksia luonnolla on, selvittää, mitä Malikkeen toimintavälineitä luonnossa liikkumiseen lapset voivat hyödyntää, mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien vanhempien vertaistuki sekä tuoda lasten osallisuutta esiin toiminnassa. Tämä opinnäytetyö toteutettiin toimintaan painottuvana ja tutkimusaineisto kerättiin lomakehaastattelun ja osallistuvan havainnoinnin avulla.

Järjestetty luontotoiminta oli kaksiosainen. Ensin huhtikuussa 28.4.2016 Erho-yksikön lapsille ja heidän perheilleen järjestettiin luontoretki Niihaman majalla. Tapahtumaan osallistui neljä perhettä, joissa oli yhteensä kaksi erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Luontoretkellä ulkoiltiin Niihaman majan ympäristössä ja ulkoilun jälkeen paistettiin makkaraa ja lettuja grillikatoksessa. Haastatteluiden mukaan perheet pitivät luontoretkestä ja sen rauhallisesta tunnelmasta. Perheet toivoivat, että perhepäivä olisi samantyylinen eikä siellä olisi liikaa aktiviteetteja.

Toukokuussa 21.5.2016 Erho-yksikön lapsille ja heidän perheilleen järjestettiin yhteistyössä Malikkeen kanssa perhepäivä. Perhepäivään osallistui yhteensä kahdeksan perhettä, joissa oli yhteensä seitsemän erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Perhepäivä alkoi ruokailulla ja pihapiiriin tutustumisella. Ruokailun jälkeen oli vuorossa erilaisia aktiviteetteja, kuten melontaa, Malikkeen toimintavälineisiin tutustumista ja niiden kokeilemistä, luontopolku, kahvittelua, lastenkonsertti sekä lopuksi vielä makkaran ja lettujen paistoa. Haastattelujen mukaan perheet viihtyivät hyvin perhepäivässä ja toivoivat, että vastaavia järjestettäisiin useammin.

Havaintojen sekä video- ja kuvamateriaalin perusteella lapset ja vanhemmat kokivat järjestetyn toiminnan mielekkääksi. Vanhempien mielestä lasten osallisuus toteutui, luontotoiminnat järjestettiin lasten ehdoilla ja esteettömyys otettiin huomioon. Haastattelujen mukaan luonnolla on rauhoittava vaikutus perheisiin ja lapsiin, luonnossa voi paeta normaalia arkea ja rauhoittua, vertaistuki toteutui luontotoiminnassa sekä vanhemmat saivat lisätietoa Malikkeesta ja toimintavälineistä. Perheet toivoivat, että luontotoimintaa järjestettäisiin useammin Erho-yksikössä.

Asiasanat: erityistä tukea tarvitseva lapsi, luonto, perhe, luontotoiminta

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

KAMILA, JOHANNA:

Nature Belongs to Everyone

Nature Activities for the Children with Special Needs and their Families

Bachelor's thesis 53 pages, appendices 8 pages

November 2016

The purpose was to arrange nature activities for children with special needs from Erho unit and for their families. The thesis was made in co-operation with Erho unit and Malike. The aims were to allow the children with special needs with access to nature, to find out the importance that nature has for children and their parents in the Erho unit, to reflect the impact of nature, figure out what functional devices children can take advantage of, allow peer support for parents with special need children, as well as to bring the children's inclusion in action. The study approach used in this thesis was functional. The data were collected through semi-structured interviews and it involved observation.

The nature activity was set in two parts. The first nature tour was arranged to the children of Erho unit and their families in Niihama Cottage on the 28th April 2016. A family day was arranged on the 21st May 2016 to the children of Erho unit and their families in co-operation with Malike in Vihreä polku. According to the interviews families enjoyed their time during the nature tour and family day.

In parents' opinion children's inclusion happened, nature activities were arranged for the children and competence was recognized. Peer support was actualized and families received more information about Malike and the functional devices. Families hope that there would be more nature activity in Erho unit.

Key words: child with special needs, nature, family, nature activity

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA YHTEISTYÖKUMPPANIT.....	8
2.1	Opinnäytetyön lähtökohta ja tavoitteet.....	8
2.2	Yhteistyökumppanit.....	8
2.2.1	Malike.....	8
2.2.2	Erho-yksikkö.....	10
3	OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	11
3.1	Lasten osallisuus.....	11
3.1.1	Osallisuuden määrittely.....	12
3.1.2	Osallisuuden toteutumisen esteet.....	12
3.1.3	Osallisuuden haasteet.....	13
3.1.4	Osallisuuden osatekijät.....	13
3.2	Ihmisen luontosuhde.....	14
3.2.1	Luonnon vaikutukset ihmiseen.....	15
3.2.2	Ympäristöpsykologia.....	16
3.2.3	Hyvä luontokokemus.....	16
3.2.4	Luonnon merkitys lapselle.....	17
3.3	Erityistä tukea tarvitseva lapsi.....	18
3.3.1	Erityispäivähoito.....	19
3.3.2	Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoidossa.....	19
3.3.3	Erityisen tuen määritelmä.....	20
3.4	Vertaistuki.....	23
4	TUTKIMUSASETELMA.....	25
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	26
5.1	Toiminnallinen tutkimus.....	26
5.2	Kvalitatiivinen tutkimus.....	27
5.3	Lomakehaastattelu tutkimusmenetelmänä.....	28
5.4	Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä.....	28
6	TOIMINNAN KUVAUS.....	30
6.1	Luontoretken suunnittelu.....	30
6.1.1	Perhepäivän suunnittelu.....	31
6.2	Luontoretken toteutus.....	31
6.2.1	Perhepäivän toteutus.....	32
7	ARVIOINTI LUONTOTOIMINNOISTA.....	34
7.1	Johtopäätökset.....	35
8	POHDINTA.....	39

8.1 Eettiset kysymykset ja luotettavuus	39
8.2 Pohdinta	40
8.3 Jatkokehitysideat ja kiitokset	42
LÄHTEET	43
LIITTEET	46
Liite 1. Saatekirje	46
Liite 2. Luontoretken esite.....	47
Liite 3. Perhepäivän esite	48
Liite 4. Haastattelukysymykset ja vastaukset.....	49

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (2016), kun arvioidaan erityistä tukea tarvitsevaa lasta, pidetään arvioinnin lähtökohtana kattavaa näkemystä lapsen tuen tarpeista sekä näihin tarpeisiin vastaamista. Erityisen tuen tarpeen arvioinnin tulisi perustua lapsen vanhempien sekä kasvatushenkilöiden havaintoihin arjessa. Arviointi voi perustua myös lapsen aiemmin todettuun erityisen tuen tarpeeseen. Tukitoimet toivotaan aloitettavan heti, kun tarve niille on havaittu. Tällä tavalla toimimalla halutaan ennaltaehkäistä ongelmien pitkittymistä ja kasautumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 39.) (Kontu & Suhonen 2005, 21)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (2016) tuen tarpeen johtuessa lapsen sairaudesta, vaikeasta vammasta tai huomattavasta kehityksen viivästyelmästä, lapsi tarvitsee yksilöllistä ja säännöllistä tukea. Lapsella saattaa olla haasteita usealla kehityksen osa-alueellaan, jolloin hän tarvitsee tukea oppimiseen ja kehitykseen. Tuki edellyttää erityisosaamista, erilaisia apuvälineitä sekä suunnitelmallista työskentelyä. Henkilökunnan tulee kehittää pedagogisia taitojaan sekä sairaanhoidollista osaamistaan, jotta he voivat tarjota lapselle hänen tarvitsemansa tuen. Henkilökunnan tulee myös tehdä yhteistyötä esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalihuollon kanssa. Tämä tuen tarpeen tukeminen, toteutuu Erho-yksikössä. Erho-yksikkö on erityistä hoitoa ja opetusta tarvitsevien nuorten ja lasten yksikkö. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 40)

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen ja toteutettiin yhteistyössä Erho-yksikön ja Malikkeen kanssa. Malike mahdollistaa vaikea- ja monivammaisten lasten perheiden normaalin yhdessäolon, osallisuuden sekä tekemisen vuokraamalla toimintavälineitä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli järjestää luontotoimintaa Erho-yksikön erityistä tukea tarvitseville lapsille Niihaman majalla sekä vihreässä polussa. Haluan työssäni korostaa sitä, että luonto ja luonnossa liikkuminen on jokaisen ihmisen oikeus, riippumatta vammaisuudesta.

Idean tämän opinnäytetyön tekemiseen sain siitä, että opintojeni alusta asti olen halunnut lastentarhanopettajan pätevyyden. Minun piti siis tehdä opinnäytetyöni lapsista. Minua on myös alusta asti kiinnostanut vammaistyö, koska olen työskennellyt ennen sosionomi koulutusta ja koulutuksen aikana henkilökohtaisena avustajana. Päätin siis yhdistää opinnäytetyössäni kiinnostuksen aiheeni. Alusta asti oli myös selvää, että halusin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön. Pohdin kovasti, minkälaisen toiminnan haluaisin järjestää ja mietin, mikä minua kiinnostaa ja on minulle henkilökohtaisesti tärkeää. Olen aina pitänyt luontoa tärkeänä ja minulle luonto merkitsee kunnioitusta ja rauhallista paikkaa, johon voin hakeutua, kun koen esimerkiksi stressiä. Idea opinnäytetyölle oli siis selvä, halusin järjestää erityistä tukea tarvitseville lapsille jotakin luontoon liittyvää toimintaa.

Seuraava vaihe oli yhteistyötahon etsiminen. Tutkimussuunnitelma seminaarissa minulle ehdotettiin, että kannattaa ottaa yhteyttä Malikkeeseen. Esitin Malikkeessa ideani ja he ehdottivat minulle, että kannattaa ottaa yhteyttä Erho-yksikköön. Otin yhteyttä Erho-yksikköön ja esitin ideani opinnäytetyöstäni. Erho-yksikössä ideani otettiin hyvin vastaan ja he olivat itsekkin suunnitelleet järjestävänsä luontoretken. Aloimme yhdessä Erho-yksikön ja Malikkeen kanssa suunnittelemaan toimintapäivää, jossa perheet saisivat kokeilla Malikkeen toimintavälineitä. Kehittelimme idean perhepäivästä. Perhepäivän ajankohta meni niin pitkälle kevääseen, joten suunnittelin Erho-yksikön kanssa, että järjestän heille luontoretken ennen perhepäivää.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA YHTEISTYÖKUMPPANIT

2.1 Opinnäytetyön lähtökohta ja tavoitteet

Opinnäytetyöni lähtökohtana ja tehtävänä oli järjestää Erho-yksikön lapsille ja perheille luonnossa tapahtuvaa toimintaa. Järjestin ensin luontoretken Niihaman majalla huhtikuussa ja sen jälkeen perhepäivän Vihreässä polussa toukokuussa. Opinnäytetyöni tavoitteena oli mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien lasten pääsy luontoon, selvittää, mitä merkitystä luonnolla on Erho-yksikön lapsille ja heidän vanhemmilleen, pohtia, mitä vaikutuksia luonnolla on, selvittää, mitä Malikkeen toimintavälineitä luonnossa liikkumiseen lapset voivat hyödyntää, mahdollistaa erityistä tukea tarvitsevien vanhempien vertaistuki sekä tuoda lasten osallisuutta esiin toiminnassa.

Tavoitteenani opinnäytetyössäni on myös, että tieto Malikkeen toimintavälineistä leviää mahdollisimman laajalle alueelle. Toivon, että yhä useammat erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa elävät perheet hyödyntäisivät Malikkeen toimintavälineitä, esimerkiksi luonnossa liikkumiseen. Mielestäni kaikilla ihmisillä on oikeus ja vapaus liikkua luonnossa, riippumatta vammasta tai erityisen tuen tarpeesta.

2.2 Yhteistyökumppanit

Opinnäytetyöni yhteistyökumppaneina olivat Erho-yksikkö ja Malike. Molemmat yhteistyökumppanini olivat korvaamaton apu opinnäytetyöni toteuttamisessa ja prosessissa kokonaisuudessaan. Ilman yhteistyökumppaneideni aktiivisuutta ja positiivista kannustusta en olisi saanut opinnäytetyötäni valmiiksi.

2.2.1 Malike

Malike nimi koostuu sanoista ”matkalle, liikkeelle, keskelle elämää”. Malike on aloittanut toimintansa 1.12.1997 aluksi vain pilottihankkeella Pirkanmaalla ja Pohjois-Karjalan alueella. Myöhemmin Malikkeen toiminta muuttui pysyväksi toiminnaksi Raha-automaattiyhdistyksen eli Ray:n tuen avulla. (Koivunen-Kutilla, T. & Tauria, T. 2012, 7.)

Malike syntyi turvaamaan monivammaisten lasten laadukasta lapsuutta. Malike mahdollistaa sen, että monivammaiset lapset ja heidän perheensä voivat tehdä samoja asioita yhdessä, kuin muutkin perheet. Aikuis-Malike -projekti aloitti toimintansa vuonna 2007, kun yksikön ensimmäiset asiakkaat olivat jo nuoria aikuisia. (Malike 2015)

Malike alkoi vuoden 2012 alusta järjestämään toimintaa vaikeavammaisille ihmisille huolimatta heidän diagnoosistaan. Malike järjestää toimintaa myös vaikeavammaisten ihmisten läheisille sekä ammattilaisille, jotka työskentelevät vammaisten ihmisten kanssa. Malike on tästä lähtien palvellut kaikkia vaikeavammaisia henkilöitä heidän iästään riippumatta. (Koivunen-Kutila, T. & Tauria, T. 2012, 7.)

Malike kuuluu Kehitysvammaisten tukiliittoon. Kehitysvammaisten tukiliitto on valtakunnallinen kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on kehitysvammaisten ihmisten osallisuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lisäksi on tärkeää, että perheet saavat tarvitsemansa tuen. Kehitysvammaisten tukiliitto on toiminut vuodesta 1961. Jäsenistö muodostuu paikallisista, alueellisista ja valtakunnallisista yhdistyksistä, jotka edustavat aitoa kansalaistoimintaa. Yhdistysten jäseniä ovat kehitysvammaiset henkilöt, omaiset, läheiset, alan työntekijät sekä kehitysvammaisten ihmisten hyvää elämää tavoittelevat kansalaiset. Yhdistys järjestää esimerkiksi koulutusta kehitysvammaisille ihmisille ja heidän läheisilleen, kehittää vapaaehtoistyötä ja vertaistoimintaa sekä edistää kehitysvammaisten ihmisten töihin pääsyä. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2015)

Malike järjestää esimerkiksi erilaisia toimintavälinekoulutuksia, vertaistuen kursseja, retkiä sekä toimintavälineiden kokeilutapahtumapäiviä. Malikkeessa moniammatillinen yhteistyö nähdään voimavarana. Toimintavälinekoulutus on kaksipäiväinen ja se avaa uusia mahdollisuuksia vaikeavammaisten ihmisten osallistumiseen. (Malike 2015)

Malikkeen ensisijainen tavoite on ehkäistä vaikeavammaisten ihmisten syrjäytymistä, mahdollistaa se, että vaikeavammaiset ihmiset voivat osallistua kaikkeen, eikä vamma toimi siinä esteenä. Toinen tärkeä Malikkeen tavoite on vaikuttaa ihmisten asenteisiin vaikeavammaisista ihmisistä sekä levittää heille tietoa. Toimintavälineiden avulla vaikeavammaiset ihmiset pystyvät osallistumaan toimintoihin ja sillä tavalla toimintavälineet ehkäisevät heidän syrjäytymistään. Malike pyrkii edistämään esteettömyyttä sekä vaikuttamaan yhteiskunnan ja ympäristön asenteisiin positiivisella asenteella ja omalla esimerkillään. (Malike 2015)

2.2.2 Erho-yksikkö

Toinen yhteistyökumppanini, Erho-yksikkö, on Tampereella sijaitseva yksikkö, joka tarjoaa lapsille ja nuorille erityistä hoitoa ja opetusta. Erho-yksikkö on sekä hoidollinen, että pedagoginen. Yksikkö aloitti toimintansa elokuussa 2010. Erho-yksikössä yhdistyvät päivähoito, perusopetus, terveydenhoito sekä kuntoutuspalvelut. Erho-yksikön asiakkaita ovat 0-18- vuotiaat lapset sekä nuoret. Erho-yksikön asiakkailta on vamma tai pitkäaikais sairaus, joka vaatii erityistä hoitoa ja jota ei voida hoitaa muissa palveluissa. (Turku 2015)

Erho-yksikkö toimii varhaiskasvatustilain mukaan. Varhaiskasvatustilain määrätään siitä, että lapsille, jotka ovat oppivelvollisuusiässä tulee järjestää päivähoitopaikka, jossa mahdollistuu myös heidän tarvitsemansa erityinen hoito. (Turku 2015, 8) Erho-yksikössä mahdollistuu monialaisen yhteistyön toteutuminen, työntekijöiden jaksaminen ja osaamisen keskittyminen. Erho-yksikön lähtökohtana on hoitaa ensisijaisesti lasta, eikä vammaa. (Turku 2015)

Erho-yksikön tavoitteena on se, että lasten tai nuorten pedagogiset oikeudet varmistetaan sekä asiakkaiden muut tarvitsemat palvelut varmistetaan sekä toteutetaan yksikön kautta. Akuuteissa tilanteissa huolenpitoa ja vaativaa hoitoa toteutetaan joustavasti Erho-yksikössä. Perheet saavat myös palveluohjausta ja heille mahdollistuu vertaistuki. (Turku 2015, 8)

Erho-yksikön toiminnan tärkein lähtökohta on lapsuuden mahdollistaminen huolimatta vammasta. Lapsen hoito järjestetään aina hänen oman vointinsa mukaisesti. Vanhempien kanssa tehdään tiiviisti yhteistyötä sekä tuetaan perheen jaksamista ja heidän vanhemmuuttaan. Erho-yksikössä lapsen hyvä vointi on jokaisen päivän tärkein tavoite. (Turku 2015, 8)

3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyöni teoreettiset lähtökohdat eli keskeiset käsitteet ovat lasten osallisuus, ihmisen luontosuhde, erityistä tukea tarvitseva lapsi sekä vertaistuki. Määrittelin lasten osallisuuden käsitteen, toin ilmi osallisuuden toteutumisen esteitä, haasteita sekä osallisuuden osatekijöitä. Toin esille luonnon vaikutuksia ihmiseen, ympäristöpsykologiaa, hyvää luontokokemusta sekä luonnon merkitystä lapselle. Määrittelin erityistä tukea tarvitsevan lapsen, erityispäivähoidon sekä erityistä tukea tarvitsevan lapsen päivähoidossa.

3.1 Lasten osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan lasten mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään, vaikuttaa päätöksentekoon ja saada aikaan muutosta. Osallisuuden periaate on vahvasti varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukainen. Vasun mukaan yksi varhaiskasvatuksen keskeisimmistä periaatteista on tehdä lapsi ymmärretyksi ja kuulluksi hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Vasu edellyttää varhaiskasvattajalta lapsen kuuntelemista, sekä antaa mahdollisuus lapselle tehdä aloitteita sekä valita toimintojaan. On myös tärkeää ohjeistaa lasta valitsemaan omien kiinnostuskohtien mukaisesti. (Elo, ym. 2014, 57) Osallisuuden ytimessä on kohtaaminen. (Elo, ym. 2014, 64) Jokaisella ihmisellä, oli hän sitten aikuinen tai lapsi, on oikeus ja tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi. (Elo, ym. 2014, 65)

Lapsen osallisuuden voidaan ajatella olevan viime kädessä lapsen oma kokemus merkityksellisestä tilanteesta tai kohtaamisesta arjessa, joten sitä ei voida asettaa ylhäältä tai ajatella, että pelkkä osallistuminen toimintaan toisi osallisuuden kokemuksen. Osallisuuden kokemus herättää lapsessa iloa ja innostusta. Se luo myös positiivisen vuorovaikutuksen ja oppimisen tilanteen lapselle. (Elo, ym. 2014, 18)

Pedagoginen dokumentointi on hyvä tapa tuoda konkreettisesti ilmi osallisuuden toteutumista. Kuvien ja aikuisten muistiinpanojen avulla lasten mahdollisuudet kommunikoida, ylläpitää ihmissuhteita ja toimia kasvatuskulttuuria rakentaen voivat toteutua. Dokumentoinnin avulla voidaan tallettaa ja välittää tietoa, tunnelmia sekä kokemuksia lapsen ja hänelle läheisten yhteisöjen toiminnasta. (Elo, ym. 2014, 138)

3.1.1 Osallisuuden määrittely

Osallisuuden käsite on moniulotteinen ja hajanainen, riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä tarkastellaan. (Elo, ym. 2014, 16) Osallisuuden käsitteen määrittely on erityisen vaikeaa, koska se liittyy kaikkeen toimintaan, mitä lapsi tekee. Pienten lasten osallisuus rakentuu toisaalta lapsen ja aikuisen sekä toisaalta ryhmän ja yksilön välisessä vuorovaikutuksessa, jokapäiväisissä pienissä kohtaamisissa, valintatilanteissa sekä yhteisen toiminnan vaikuttamisessa. (Elo, ym. 2014, 18)

Osallisuuden määrittelyssä on keskeistä lapsen sisäinen kokemus siitä, että hän kokee olevansa tärkeä ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa ympäröivään maailmaan. Osallisuuden yhteydessä lapsi on usein tuotu esiin subjektina ja yksilöllisenä toimijana, mutta yhteisöllisyys on jäänyt sivurooliin. Osallisuus tarkoittaa kuitenkin myös osallistumista yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan sekä sosiaalisiin suhteisiin. Lapsen kohdalla osallisuus ilmenee lapselle ominaisilla ja ikätasolle sopivalla tavalla toimia ja ilmaista itseään. (Karlsson, 2013; Kjörholt, 2005; Turja, 2011. 104) Tärkeää on, ettei aikuinen käytä valtaansa suoraan aloitteiden tyrmäämiseen, vaan keskittyy kuuntelemaan ja osallistuu keskusteluun perustellen omia kantojaan, sääntöjään sekä toiminnan perusteita. (Elo, ym. 2014, 38)

3.1.2 Osallisuuden toteutumisen esteet

Osallisuuden toteutumisen suurin este on pedagogiikassa osallisuuden käsitteen liian kapea rajaaminen. Usein lasten ääntä ei näissä tapauksissa pysähdytä kuuntelemaan lainkaan ja vaikka pysähdyttäisiin, niin eivät lasten mielipiteet tai aloitteet vaikuta toimintaan. (Elo, ym. 2014, 16) On kunnioitettava kasvattajien ammattitaitoa ja näkemystä osallisuutta kehittäessä, koska lasten osallisuus toteutuu tai estyy jokapäiväisissä lapsen ja kasvattajan välisissä vuorovaikutussuhteissa ja kohtaamisissa. (Elo, ym. 2014, 17)

Lasten osallisuuden toteutumiseksi varhaiskasvatuksen arjessa ei yksin riitä, että lapsen osallisuutta pysähdytään määrittelemään, vaan keskitytään sellaisiin asioihin, millaisin välinein ja keinoin lasten osallisuutta kehitetään pitkäjänteisesti arjen toiminnoissa. Esteitä on olemassa, mutta niiden muuttaminen vaatii kaikkien kasvattajien sitoutumista osallisuuden kehittämiseen. (Elo, ym. 2014, 16)

3.1.3 Osallisuuden haasteet

Lapset reagoivat eri tavalla osallisuuden kokemuksiin. Ruotsalaisen Berenice Nylandin (2009) tutkimuksessa osallisuus on todellista, kun lapsi osallistuu aktiivisena toimijana omaan oppimiseensa. Tällöin oppiminen tarkoittaa lapsen tapaa kokea ja vaikuttaa ympäristöönsä ja kasvattaa ymmärrystään siitä. (Elo, ym. 2014, 19)

Toinen usein esiintyvä haaste lasten osallisuuden toteutumiselle on lasten osallisuuden pitäminen itsestäänselvyytenä. (Elo, ym. 2014, 37) Lasten erilaisuus tuo myös haasteita osallisuuden kehittämiseksi. (Elo, ym. 2014, 38) Myös lasten erityisien tarpeiden asettamat rajoitukset arjelle voivat rajoittaa osallisuutta. (Elo, ym. 2014, 38)

Osallisuuden pedagogiikassa vaikeinta ei ole saada lapsia osallisiksi, tai ymmärtää, että oppimista tapahtuu kaikissa arjen tilanteissa. Vaikeinta on aikuisena oppia näkemään arjessa ne oppimisen, kokemisen sekä yhdessäolon hetket, joihin olisi mahdollisuus tarttua. (Elo, ym. 2014, 58) Käytännössä erilaiset rakeenteelliset seikat ja rutiinit estävät lasten osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi suunnitteluun, toteutukseen sekä toiminnan arviointiin. (Elo, ym. 2014, 20)

3.1.4 Osallisuuden osatekijät

Ensimmäinen osallisuuden osatekijä on oikeus iloita itsestään. Sillä tarkoitetaan sitä, että lapsi kokee olevansa merkityksellinen ja tärkeä omana itsenään sekä myös toiset nauttivat hänen seurasta. Toinen Osatekijä on oikeus tarpeiden täyttämiseen eli toisin sanoen siihen, että kasvattajat huolehtivat lapsen perustarpeiden tyydytyksi tulemisesta, sekä vastaavat myös lapsen tarpeeseen tulla huomatuksi ja kuulluksi. (Venninen & Leinonen, 2013; Venninen, Leinonen & Ojala 2010 20).

Kolmas osatekijä on tuettu oppiminen aikuisen turvassa. Turvallisuuden tunne on tärkeää, jotta lapsi uskaltaa osallistua ja tuoda omia näkemyksiään ja aloitteitaan esiin. Neljäs osatekijä liittyy lapsen vaikutusmahdollisuuksiin ja lapsen tukemiseen näissä asioissa. Ei riitä, että lapsi voisi valita tai vaikuttaa, jos aikuinen ei tue häntä ymmärtämään, mitä

merkitystä hänelle ja muille ryhmän jäsenille valinnoilla on. Viides omatekijä on omatoimisuuden harjoittelu. Lapsi saa halutessaan kokeilla taitojaan ja rajojaan sekä osoittaa pystyvyyttään, mutta aikuinen ei jätä häntä yksin, kun taidot eivät ole vielä hallussa. (Venninen & Leinonen, 2013; Venninen, Leinonen & Ojala 2010 20).

Kuudes osatekijä on vastuuseen kasvaminen, jossa lapsi yhdessä kasvattajien ja toisen lapsen kanssa opettelee, mitä seurauksia hänen teoillaan ja päätöksillään on. Viimeinen osatekijä on ympäristön ja yhteisön yhteinen tulkitseminen ja jakaminen kaikkien toimijoiden kanssa, joihin lapsi liittyy. (Venninen & Leinonen, 2013; Venninen, Leinonen & Ojala 2010 20).

3.2 Ihmisen luontosuhde

Luonto tulee toimeen ilman ihmistä, mutta ihminen ei tule toimeen ilman luontoa. Luonto antaa meille esimerkiksi ravinnon ja raaka-aineita erilaisiin tarkoituksiin. Olemme siis jatkuvassa vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Luonto on myös henkisen hyvinvoinnin lähde. Ihmisen perustarpeisiin kuuluu nähdä ympäristössään kauneutta, koska kaunis maisema herättää meissä mielihyvän tunteita. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 11)

Ihminen tarvitsee luonto- ja ympäristökokemuksia kaikille aistilleen, koska juuri aistien avulla ihminen on yhteydessä ulkomaailmaan ja omaan kehoonsa. Aistikokemuksilla on siis katsottu olevan suora yhteys tunnemaailmaan, jonka kautta myös ympäristöherkkyyteen, joka taas muodostaa pohjan luontosuhteelle. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 67)

Luonnon merkitys lapselle on hyvin suuri. Luonnossa liikkuminen tarjoaa luontevan tilaisuuden koko perheen yhdessäoloon. Luonto tarjoaa enemmän aistimuksia, kuin rakennettu ympäristö. Tällainen monipuolinen ympäristö aktivoi lasten luovuutta ja toimintaa. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 16, 18)

Ihmisen luontosuhdetta on tärkeää tarkastella myös tajunnan osana eli arvojen ja tunteiden kautta. Luontosuhteeseen kuuluu myös ihmisen kehollisuus ja ihmisen toiminta. (Cantell, 2004, 41) Kenenkään suhde tai yhteys luontoon ei voi katketa tai puuttua, kuin tietoisuuden tasolla. Luontosuhde ei ole valittava ajattelutapa, vaan se kuuluu osaksi jokaista ihmistä. Se vain on erilainen jokaisella ihmisellä. (Cantell, 2004, 42) Luontosuhde

on määritelty enemmän ihmisten ajatusten, kuin tekojen kautta. Ympäristöongelmia synnyttävät kuitenkin teot, eivätkä ajatukset. (Cantell, 2004, 42)

3.2.1 Luonnon vaikutukset ihmiseen

Luonnossa liikkuminen rentouttaa ja laukaisee stressiä. Luonnossa ihminen voi myös rauhoittua sekä järjestää omia ajatuksiaan. (Aura ym. 1997; Salonen 2010.) (Hirvonen & Skyttä, 2014, 18) Luonnolla on siis todettu olevan vaikutuksia elimistön fysiologisiin toimintoihin esimerkiksi siten, että sydämen syke laskee ja verenpaine alenee. Näiden lisäksi jännittyneisyys vähenee, keskittymiskyky paranee sekä mieli virkistyy. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 11) On jo kauan sitten havaittu, että luonnolla on yhteyttä ihmisen hyvinvointiin. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 10) Ihmisen ja ympäristön välinen suhde vaikuttaa ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, niin psyykkiseen kuin fyysiseen. Luonto ja ympäristö voivat olla osa ihmisen arvomaailmaa tai ihmistä. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 18)

Luonnon fysiologisista sekä psyykkisistä vaikutuksista on myös tutkittua tietoa. Tutkimusten mukaan esimerkiksi virtaavan veden äänellä on todettu olevan rauhoittavia vaikutuksia sydämen sykkeen, verenpaineen, lihasjännityksen sekä elimistön stressihormonimäärän alenemiseen. Tutkimuksen mukaan myös positiiviset tunteet lisääntyivät, negatiivisten tunteet vähenivät sekä vilkkaus lisääntyi. Näiden lisäksi myös vihamieliset tunteet ja masentuneisuus vähentyivät. (Yamaguchi ym. 2006; Lee ym. 2011; Brown ym. 2013). Riittää, että ihminen viettää luonnossa vain muutamia minutteja, kun fysiologiset muutokset näkyvät elimistössä. Tutkimuksen mukaan muutokset tietysti syvenevät sen mukaan, kuinka kauan luonnossa viettää aikaa. (Salonen 2010). (Hirvonen & Skyttä, 2014, 24)

Luontokokemuksen yhteydessä ihmiselle voi tulla kokemus elpymisestä. Elpymisen kokemus luonnossa mahdollistaa arjesta irrottautumisen sekä lisää hyvinvointia. Elvyttävässä luontokokemuksessa ihminen voi jopa lumoutua ympäristöstään, jolloin ihminen kiinnittää huomiota vain johonkin yksityiskohtaan luonnossa. Ympäristöstään lumoutuneena ihminen kokee rauhoittumista sekä unohtaa muun ympäröivän maailman. (Salonen 2005.) (Hirvonen & Skyttä, 2014, 21)

3.2.2 Ympäristöpsykologia

Ympäristöpsykologiassa korostetaan sitä, että ihmisen ympäristösuhde on muuttuva, liikkuva sekä kehittyvä. Ihminen sekä muokkaa ympäristöään, että säätelee aktiivisesti suhdettaan ympäristöönsä. Ympäristöpsykologian mukaan psyykkisessä itsesäätelyssä ihminen muokkaa haasteellisissa ja uusissa tilanteissa elämyksiään sekä kokemuksiaan ihmiselle miellyttävämmiksi. (Aura ym. 1997; Salonen 2010.) (Hirvonen & Skyttä, 2014, 18)

Ympäristöpsykologian yksi osa-alue on ekopsykologia. Ekopsykologia tutkii ihmisen ja luonnon välistä suhdetta ja sen mukaan ihminen on osa luontoa. Yhteiskunnallisten muutosten, kuten esimerkiksi teollistumisen myötä, ihmisen luontosuhde on muuttunut etäisemmäksi arjesta. Ihmisen psyykkinen terveys ja hyvinvointi kärsivät ihmisen luontosuhteen muutoksista. Ekopsykologian tavoitteena on kuitenkin korostaa ihmisen ja luonnon välinen suhteen tärkeyttä sekä saada ihminen pohtimaan luontosuhdettaan osana omaa hyvinvointiaan. (Salonen 2005.) (Hirvonen & Skyttä, 2014, 18-19)

3.2.3 Hyvä luontokokemus

Ekopsykologi Kirsi Salosen (2005; 2010) mukaan hyvän luontokokemuksen syntyminen edellyttää neljää elementtiä. Tärkeimmät niistä ovat fyysinen ja psyykkinen turvallisuus. Luontoympäristössä turvallisuuden tunnetta lisäävät esimerkiksi rauhalliset ja syrjäiset paikat, joissa ihminen voi olla rauhassa. Lisäksi fyysistä turvallisuutta edistää se, että luontokokemuksen aikana ei tarvitse pelätä eksyvänsä. Kolmas tärkeä hyvän luontokokemuksen elementti on hyväksyntä ja kokemus siitä, että kelpaan omana itsenäni. Viimeinen elementti on se, että luonnossa voi unohtaa suorituskeskeisyyden, eikä siellä tarvitse täyttää kenenkään odotuksia omasta toiminnastaan. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 21)

Kokemuksellisuus on usein mukana luontokokemuksessa ja tämä tarkoittaa sitä, että luontokokemuksessa huomio on itse kokemuksessa, eikä sitä tarvitse erikseen tulkita. Ihmisen aistikokemukset kertovat melko nopeasti siitä, että onko paikassa hyvä olla. Psyykkinen hyvinvointi vahvistuu silloin, kun ihmisestä tuntuu, kuulostaa sekä näyttää hyvältä. Tärkeitä luontokokemuksen elementtejä ovat tuntemukset siitä, että ihminen on yhteydessä luonnon kanssa ja ihminen ikään kuin sulautuu osaksi luontoa. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 21)

Luontolähtöisessä toiminnassa kohderyhmän osallisuutta voidaan vahvistaa esimerkiksi heidän kannustamisena sekä yhteisenä suunnitteluna ja toteutuksena. Tulee kuitenkin muistaa, että aina asiakkaan tai kohderyhmän ei tarvitse osallistua aktiivisesti luontotoimintoihin, koska pelkkä heidän läsnäolonsa riittää. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 35)

3.2.4 Luonnon merkitys lapselle

Luonnon merkitys lapsille on merkittävä, koska luontokokemukset tukevat heidän kehitysprosessiaan, liittyvät minuuden kokemuksen sekä itsesäätelyn kehittymiseen. Hyvän luontosuhteen rakentaminen alkaa jo lapsena. Hyvä luontosuhde toimii pohjana luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksien hyödyntämiselle myöhemmin elämässä. Tämän vuoksi luonnosta voi muodostua joko positiivisen voiman ja jaksamisen edistäjä tai luonnon voi kokea myös uhkana ja vaarallisena paikkana. (Korpela 1989; 1995; Korpela ym. 2002.) (Hirvonen & Skyttä, 2014, 32) Lasten kohdalla luontoympäristöillä on erityinen merkitys, sillä lapsuuden luontokokemukset heijastuvat myöhemmin aikuisiässä. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 26)

Perinteisin luonto-opetuksen muoto on ohjattu luontoretkeily. Sen tavoitteita on usein luonnon huomaaminen, elämyksellinen kokeminen, elämän kunnioittaminen ja ymmärtäminen sekä yhteenkuuluvuus luonnon kanssa. Luontoretkeily on hyvä keino ottaa lähi-kontaktia luonnon kanssa. (Cantell, 2004, 123)

Osallisuus kuuluu osaksi ympäristökasvatusta. Osallisuus muodostuu voimaantumisen ja valtautumisen tunteesta. Voimaantunut lapsi luottaa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa sekä hänellä on halu toimia. Osallisuuden tunne voi syntyä vain laadukkaista ja vaikuttavista osallistumiskokemuksista. Osallistumisen kautta yksilön ympäristösuhde kehittyy vahvemmaksi. (Cantell, 2004, 139)

Lasten luontotoiminnoissa ja luontokasvatuksessa on tärkeää muistaa se, että heillä on mahdollisuus valita, haluavatko he osallistua toimintaan vai ei. Lapsi ei välttämättä aina halua, uskalla tai jaksaa osallistua toimintaan, jolloin hänen osallisuuden kokemuksensa jää vajaaksi. Osallisuus voi toteutua, vaikka lapsi vain seuraisi toimintaa sivusta. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 35)

3.3 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Vammaisuutta on esiintynyt ja tulee esiintymään kaikkina aikoina kaikissa yhteiskunnissa. Vamma ei ole kuitenkaan sama asia kuin sairaus. Vammainen ihminen on henkilö, jolla on pitkäaikaisia tai pysyviä toimintarajoitteita ja vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista omassa elinympäristössään. (Malm ym. 2004, 9.)

Vammaisuuden määrittelyyn on olemassa useita eri malleja, mutta tunnetuimmat niistä ovat WHO:n eli Maailman terveysjärjestön malli, joka on vuodelta 1980, mutta siitä on tehty uusi versio vuonna 2001, sekä sosiaalinen malli. (Malm ym. 2004, 9-10.) Maailman terveysjärjestön (WHO) mallia on moitittu siitä, että sen näkökulma on liian yksipuolinen, koska se keskittyy tarkastelemaan pelkästään vammaa tai sairautta, jolloin muut ihmisen toimintakykyyn vaikuttavat tekijät jäävät huomioimatta.

Sosiaalinen malli on alun perin lähtöisin brittiläisestä vammaisliikkeestä ja sen edustajalta Michael Oliverilta. Sen mukaan sopeutuminen on yhteiskunnan, eikä vammaisten ongelma. Yksilön muuttamisen sijasta ongelmien ratkaisemiseksi esitetään poliittista toimintaa sekä yhteiskunnan muuttamista vammaisuutta hyväksyvämmäksi. Sosiaalistakin mallia on kritisoitu siitä, että näkökulma, jossa yksilön omat vahvuudet, ominaisuudet ja toiminta oman selviytymisensä eteen puuttuvat, koska kaikki on kaadettu yhteiskunnan niskaan. (Malm ym. 2004, 11-12)

Vammaisuuden määrittely on laajentunut yksilöllisestä mallista uusiin, sosiaalisiin malleihin. Määrittelyjen muuttuminen on otettava huomioon jo varhaisvuosien erityiskasvatuksessa. Vammaisuuden näkeminen sosiaalisena tai yhteisöllisenä tuotteena avaa yksilöllistä mallia enemmän mahdollisuuksia lasten hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Tuen tarpeessa oleva lapsi on ennen kaikkea lapsi, jolla on vahvuuksia ja muiden lasten kanssa enemmän yhteisiä kuin erottelevia piirteitä. (Kontu & Suhonen 2005, 11.)

Erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen perhe saattavat olla hyvinkin passiivisia palveluiden vastaanottamisessa, koska he joutuvat jatkuvasti kuulemaan negatiivisia kommentteja lapsestaan. Tällaisella kielenkäytöllä luodaan helposti kuvaa lapsesta ongelmana ja kohteena. Ongelmallisuutta korostetaan myös, kun erityistä tukea tarvitsevia lapsia kutsutaan erityislapsiksi. (Pihlaja 2001, 123; Hakkarainen 2002, 134) (Kontu & Suhonen 2005, 15)

3.3.1 Erityispäivähoito

Erityispäivähoidon määritelmää ei esiinny päivähoidon lainasäädännössä. Erityispäivähoidolla tarkoitetaan muuhun päivähoidon toimintaan yhdistynyttä ja sisältynyttä erityistä hoitoa ja kasvatusta. Se on kohderyhmältään, toteutukseltaan ja tavoitteiltaan moninainen ja epämääräisesti käsitetty toimintamuoto. (L. Heinämäki, 2004, 15)

Vammaisuutta ja kehitystä koskevan uuden ja kansainvälisen tiedon perusteella erityisen tarpeen määrittely kaipaa yksilöllisen mallin rinnalle tai jopa sen sijaan uusia näkökulmia. Erityisen tuen tarpeen määrittelyssä on pitkään nojaututtu yksilölliseen määrittelyyn, jossa lapsen ominaisuudet ovat tuen tarpeen määrittelijöitä. Vammaistutkimus on tuonut esiin yksilöllisen määrittelyn heikkoudet ja keskittynyt tarkastelemaan vammaisuutta sosiaalisena ilmiönä, joka syntyy vuorovaikutuksessa. Sen vuoksi erityiskasvatuksellinen huomio tulisi kiinnittää ympäristön muuttumiseen. (Kontu ja Suhonen, 2005, 28)

3.3.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoidossa

Lapsuus muokkautuu kaikissa niissä toiminnoissa, joihin lapset ottavat osaa, kuten esimerkiksi sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Päiväkoti, kuten koulukin on merkittävä lapsuuden sosiaalinen toimintaympäristö. Inklusiivisen kasvatuksen toteuttaminen on siis hyvä aloittaa päiväkodista tai koulusta. Inklusiivisen kasvatuksen lähtökohtia ovat myönteisen näkemyksen luominen lapsen kehityksestä, elämän moninaisuudesta, toisista lapsista sekä kasvattaa kaikkia lapsia samoilla periaatteilla. (Barton 2003; Schaffner & Buswell 2003.) (Kontu & Suhonen 2005, 28.)

Päiväkodit toimivat yhteiskuntamme mikromaailmoina, koska ne heijastavat kulttuurimme myönteisiä sekä kielteisiä piirteitä, arvoja, toimintatapoja ja asioiden tärkeysjärjestystä. Päiväkodissa lapset saavat aineksia omien asenteidensa muodostamiseen sekä tietojen ja taitojen harjoittamiseen. Tämän vuoksi päiväkotien tulee ottaa vastuu negatiivisten yhteiskunnallisten olosuhteiden parantamisesta. (Schaffer & Buswell 2000, 52) (Kontu & Suhonen 2005, 14)

Päivähoidossa ja erityiskasvatuksessa erityisen tarpeen määrittely perustuu vammaisuuden yksilölliseen malliin, joka pohjaa lääketieteelliseen diagnoosiin, johon taas sisältyy

käsitys siitä, että ongelma on yksilössä. Se tuottaa ja ylläpitää lapsien luokittelua ei-normaaliksi. (Kivirauma 1998, 206-213; Barton 2003, 58-59) Vammaisuuden yksilöllisen mallin ongelma on siis se, että lapsen kehitys nähdään yksilökehityksenä, eikä tällöin huomioida lapsen ja hänen ympäristönsä välistä vuorovaikutusta. (Kontu & Suhonen 2005, 14)

Kasvatustoiminnan tärkein tavoite tulisi olla se, että erityistä tukea tarvitseville lapsille tehdään samoja toimenpiteitä sekä hänen annetaan työskennellä ryhmässä kaikkien lasten kanssa. Lapsen vahvuuksien tunnistaminen sekä niille rakentuva kasvatuksellinen kuntoutus korostaisivat lapsen pätevyyttä ja toimijuutta. Tämä avaisi optimistisen näkemyksen lapsiin. (Kontu ja Suhonen, 2005, 28) Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen tulisi päästä osalliseksi erityispedagogisesta ohjauksesta ja opetuksesta heti varhaisvuosinaan, kun kuntoutus olisi tuloksellisinta ja sillä tavalla myös mahdollistetaan ennalta lisäongelmien syntyminen. (Heinämäki, 2004, 16)

Paljon myös merkitsee se, että miten erityistä tukea tarvitseva lapsi nähdään päivähoitossa. Nähdäänkö erityistä tukea oleva lapsi ensisijaisesti aktiivisena lapsena, vai lapsena, joka vaatii täydentämistä, korjaamista tai parantamista. (Kontu & Suhonen 2005, 29)

3.3.3 Erityisen tuen määritelmä

Erityisen tuen tarve ja vammaisuus eivät ole helposti määriteltävissä. Marks (1999, 119-120) mukaan vammaisuus ja erityisen tuen tarve rakentuvat yhteiskunnallisissa sekä vallankäytön konteksteissa. Vammaisuus on siis hallinnollinen ja ekonominen käsite, mutta myös moraalinen käsite, johon sisältyy vastuunkantaminen. (Marks 1999, 119-120)

Erityiskasvatuksen eettisten periaatteiden mukaan tuen tarpeen arviointi olisi pohjautettava kasvatuksen kannalta olennaisiin asioihin sekä niistä saatuihin luotettaviin tietoihin. Päivähoitolain (36/73) mukaan erityisen tuen tarpeen määrittely edellyttää asiantuntijalausuntoa. (Kontu & Suhonen 2005, 15, 16)

Yksilöllisen vammaisuuden mallin soveltaminen ja interventioiden kohdentaminen yksilöön on johtanut näkemykseen lapsesta ensisijaisesti apua tarvitsevana, jopa heikkona, riippuvaisena ja kyvyttömänä. Erityisestä on siis vähitellen tullut normi, jolloin unohtuu se tärkein eli erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi on ennen kaikkea lapsi, jolla on oma persoonallisuus ja vahvuudet. Erityiset tarpeet ovat vain osa lasta ja saattavat näkyä vain tiettyinä ajankohtina. (Kontu & Suhonen 2005, 17)

Vammaisuuden sosiaalisessa mallissa korostetaan sellaisten yhteiskunnallisten ja yhteisöjen institutionaalisten, ideologisten, rakenteellisten ja materiaallisten vammauttavien esteiden tunnistamista, mitkä sulkevat ulkopuolelle ja erottelevat sekä vammaisia lapsia sekä aikuisia. Sosiaalisen mallin soveltaminen käytäntöjen arvioinnissa on merkityksellistä, koska arviointi laajenee yksittäisistä lapsista ympäristöihin, jonka kautta voidaan saada aikaan muutoksia. Lapsen muuttamisesta siirrytään ympäristöjen muuttamiseen ja sen vaikutusten arvioimiseen. (Kontu & Suhonen 2005, 18)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2003, 33) tuen tarvetta pidetään ajoittaisena. Siinä otetaan huomioon kehityskulun vaihtelevuus, mutta tuen tarpeen perustana, nähdään normaalin kehityskulun poikkeamat lapsen fyysisessä, tiedollisessa, taidollisissa, tunne-elämässä tai sosiaalisissa kehityksen osa-alueissa. Lapsen kasvuolot ovat tuen tarpeen määrittäjiä, kun ne vaarantavat tai eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä. Huomattavaa on se, että arvioinnin kohdistuminen lapsen yksilöllisiin ja yleisen kehityskulun puutteellisuuksiin ja vajavaisuuksiin tukee käsitystä siitä, että lapsessa on jokin ongelma. (Kontu & Suhonen 2005, 21)

Toiminta- ja kuntoutussuunnitelman sijaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2003, 30-34) puhutaan lapsen henkilökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta, johon lapsen tuen määrittely ja tuen järjestäminen ohjataan liittämään. Tällainen tulisi tehdä jokaiselle päiväkodissa olevalle lapselle vanhempien kanssa. (Kontu & Suhonen 2005, 21-22)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuen tarpeen arvioinnissa, kehoitetaan tunnistamaan ja määrittelemään lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet eri ympäristöissä ja eri kasvatuksellisissa tilanteissa sekä näihin liittyvät tuen ja ohjauksen tarpeet. Kun asia muotoillaan edellä mainitulla tavalla, ympäristöllinenkin ulottuvuus tarkastelee vain lapsen puutteita, kun taas ympäristön muokkaaminen lapsen tarpeita vastaaviksi suuntaisi

interventioita yksilösidonnaisuudesta yhteisöön ja siinä avautuviin, lapsen toimintaa tukeviin mahdollisuuksiin. (Kontu & Suhonen 2005, 23)

Lapsuutta tutkivat sosiologit suosittavat lasten luokittamisen hylkäämistä. Luokittelu on leimaavaa, aliarvioivaa, syrjivää sekä sosiaalista eriarvoisuutta synnyttävää. (Penn 2000, 83) Tätä ajattelu tapaa tukevat ihmisen kehityksen, olemuksen ja elämisen monimuotoisuuden hyväksyminen sekä inklusiivisen kasvatuksen tavoitteet sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, tasa-arvoisuudesta sekä valinnanmahdollisuudesta. (Penn 2000; Barton 2003; Priestley 2003.) (Kontu & Suhonen 2005, 26)

Lapsia kunnioittavat käytännöt syntyvät yhteisöllisten ja yksilöllisten näkemysten yhteensovittamisesta. Vammaisuuden yksilöllisten ja yhteisöllisten lähestymistapojen sisällöt tulee ottaa huomioon, jos pyritään vähentämään tai poistamaan vammaisuudesta syntyviä tai vammaisuutta luovia rajoitteita. Näin toimimalla ei vaaranneta vammaisten henkilöiden sosiaalista tai moraalista asemaa. Kun joko yksilöllisyys tai yhteisöllisyys jätetään huomioimatta, seurauksena on vammaisten henkilöiden kuntoutuksellisten erityistarpeiden sivuuttaminen tai ihmisten vapauttaminen vastuusta rakentaa sellainen yhteiskunta, ettei aiheettomasti vammauta erilaisiksi koettuja ihmisiä. (Kontu & Suhonen 2005, 26)

Bartonin (2003, 59) mukaan inklusiiviseen kasvatukseen toteuttaminen edellyttää vammaisuutta ylläpitävien asenteiden ja käytäntöjen tunnistamista ja muuttamista sekä myönteisten näkemysten luomista toisista. Siksi tuen tarpeen arvioinnin merkitystä ja tarpeellisuutta lapsiyksilöiden kannalta tulisi pohtia sekä keskittää päivähoiton toimenpiteitä ympäristön muokkaamiseen. (Kontu & Suhonen 2005, 26) On tärkeää kuunnella lasten omia kokemuksia ja näkemyksiä vammaisuudesta ja ottaa ne huomioon arkipäivässä. (Kontu & Suhonen 2005, 26-27)

Lasten vahvuuksista puhuminen, niiden asettaminen sekä tuen tarpeen lieventämiseen tähtäävien, että kuntouttavien toimenpiteiden lähtökohdaksi sopii inklusiiviseen varhais- ja erityiskasvatukseen. (Kontu & Suhonen 2005, 27)

Erityisen tarpeen määrittely kaipaa yksilöllisen mallin rinnalle tai jopa sen sijaan uusia näkökulmia. Erityisen tuen tarpeen määrittelyssä on pitkään käytetty yksilöllistä määrittelyä, missä lapsen ominaisuudet nähdään, tuen tarpeen määrittäjinä. Vammaisuutta tulisi

tämän sijaan tarkastella sosiaalisena konstruktiona, vuorovaikutuksessa syntyvänä ilmiönä. Erityiskasvatuksellinen huomio tulisi siis kiinnittää ympäristön muuttamiseen. (Kontu & Suhonen 2005, 28)

Lapsen vahvuuksien tunnistamien sekä niille rakentuva kasvatuksellinen kuntoutus korostavat lapsen pätevyyttä ja toimijuutta. Vahvuuksien yhdistäminen heikkoihin kohtiin lisäisi sekä opettajan tai kasvattajan sekä lapsen motivaatiota kuntoutukseen. Samalla erityistä tukea tarvitsevat lapset nähtäisiin optimistisemmin. (Kontu & Suhonen 2005, 28)

3.4 Vertaistuki

Vertaistuella tarkoitetaan sitä, että ihmiset, jotka ovat kokeneet elämässään jotakin samankaltaisia tapahtumia tai prosesseja, keskustelevat ja tukevat toisiaan. (THL, 2015) Vertaistuki on myös kokemusten ja ajatusten jakamista samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten kanssa. (Raitanen 2008) Vertaistukea voidaan toteuttaa eri tavoin, kuten esimerkiksi kahden kesken tai ryhmissä sekä erilaisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi ohjatuissa keskusteluryhmissä, toiminnallisissa ryhmissä tai kohtaamispaikoissa. On tärkeää muistaa, että ei ole yhtä ainoata oikeata tapaa järjestää vertaistukea. (THL, 2015)

Vertaistukea voidaan pitää sosiaalisen tuen elementtinä, koska vertaistuessa tieto on tarpeellista itsearviointiin ja itsearvostuksen kannalta. Ihmisille on tärkeää huomata se, että heidän ongelmansa ovat tavallisia, muutkin kärsivät samankaltaisista ongelmista, he voivat verrata kokemuksiaan toisten ihmisten kanssa sekä he pystyvät tuntemaan itsensä hyviksi ihmisiksi. (Viljanmaa 2003, 47)

Lähtökohta vertaistuelle on ihmisen luontainen tarve liittyä muihin, kokea yhteenkuuluvuutta sekä luoda sosiaalisia suhteita. Ihmisen jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta sosiaaliset suhteet ovat hyvin tärkeitä. Sosiaalinen tuki vuorovaikutuksessa muiden kanssa vahvistaa yksilön voimavaroja vähentämällä stressiä sekä lisäämällä tunnetta elämänhallinnasta. Sosiaalisen tuen toteutuminen edellyttää sosiaalista verkostoa sekä sen sisällä toimivia vuorovaikutussuhteita. (Mykkänen, Hänninen & Kääriäinen 2009, 10)

Hyvin samanlainen elämäntilanne tai elämänvaihe sekä elämäkokemukset lisäävät ymmärrystä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ihmisten välillä, joka syntyy samaistumiskyvyn

ja myötäelämisen kautta. Vertaistuessa kokemuksellisella tiedolla on tärkeä rooli. Oman elämän tuoma asiantuntijuus ja kokemuksellinen tieto tuovat vertaistukisuhteeseen uskottavuutta ja inhimillisyyttä. Vertaistukea voidaan käyttää myös, kun ihminen pyrkii muutokseen, elämän muutosvaiheen sopeutumiseen tai tuen saamiseen sekä henkilökohtaisessa kasvussa. (Mykkänen, Hänninen & Kääriäinen 2009, 10-11)

4 TUTKIMUSASETELMA

Opinnäytteeni on toiminnallinen tutkimus. Tutkimukseni perustuu yhdessä Erho-yksikön ja Malikkeen kanssa järjestämiin luonnossa tapahtumiin toimintoihin eli luontotoimintaan. Tuotan tutkimuksellani kvalitatiivista tietoa, koska haastattelen perheitä tapahtuman jälkeen. Dokumentoin toiminnan videokuvaamalla tapahtuman ja ottamalla myös kuvia. Perheet saivat myös itse ottaa kuvia tapahtuman aikana. Pidän myös koko prosessin ajan opinnäytetyöpäiväkirjaa muistini tukena, ja kirjoitan siihen myös havaintoni, toiminnan aikana. Havainnoin lapsia toiminnan aikana. Haastattelen vanhempia toiminnan jälkeen. Aineistonani ovat vanhempien haastattelut, kuvat, videot sekä lasten havainnointi.

Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Todellisuus on kuitenkin hyvin moninainen. Tapahtumat muovaavat samanlaisesti toinen toistaan ja siksi onkin mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita asioiden ja ilmiöiden välillä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157) Tavoitteena laadullisessa tutkimuksessa on saada näkyville ihmisen omat kuvaukset koetusta todellisuudestaan. Oletetaan, että nämä kuvaukset sisältävät niitä asioita, joita ihminen pitää itselleen tärkeinä ja merkityksellisinä omassa elämässään. (Vilkkä 2005, 97)

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimuskysymykseni liittyvät toiminnan jälkeiseen palautteeseen. Haluan selvittää, miten vanhemmat kokevat luontotoiminnan, koska se on mielestäni hyvin tärkeää ja haluan myös saada palautetta toiminnasta, jotta voin kehittää toimintaani tulevaisuudessa. Haluan myös selvittää, miten lasten osallisuus toteutuu toiminnassa, mitä merkitystä luonnolla on lapsille sekä heidän perheilleen sekä miten vertaistuki mahdollistuu perheiden mielestä.

1. Miten lapset ja vanhemmat kokevat toiminnan?
2. Miten lasten osallisuus toteutuu?
3. Mitä merkitystä luonnolla on lapsille ja perheille?
4. Miten vertaistuki mahdollistuu?

5.1 Toiminnallinen tutkimus

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle työlle ammattikorkeakouluissa. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on luoda käytännön ohjeet, opas tai järjestää jokin toiminta. Ammattikorkeakoulun toiminnallisessa opinnäytetyössä pitää olla yhdistettynä tutkimuksellinen tieto, käytännön toteutus sekä toteutuksen raportointi. (Vilka & Airaksinen 2004, 9)

Opinnäytetyön pitää olla käytännöllinen sekä työelämälähtöinen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei saa unohtaa tutkimuksellista asennetta sekä sitä, että tarkoituksena on myös osoittaa alan taitojen ja tietojen hallinta. (Vilka & Airaksinen 2004, 10) Opiskelijan tulee itse olla aktiivinen, koska hän saattaa joutua itse valitsemaan aiheensa ja etsimään työelämästä aiheeseen sopivia yhteistyökumppaneita. Aiheen tulisi olla ajankohtainen, riittävän perusteltu, kehittämiskelpoinen sekä on myös opiskelijan kiinnostuksen kohteiden mukainen. Opinnäytetyön tekemisen tavoitteena voi olla opiskelijalle esimerkiksi oman ammatillisen osaamisen kehittäminen tai joskus se voi johtaa jopa työpaikan saamiseen. (Hakala 2004, 29–30, 44–45.)

5.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena ei ole löytää totuutta tutkittavasta asiasta. Tutkimuksen tavoitteena on tutkimisen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla näyttää esimerkiksi ihmisen omasta toiminnasta jotain, jota ihmiset eivät heti itse huomaa. (Vilkka, 2015, 120)

Tutkija tekee tulkintoja eli toisin sanoen ratkaisee arvoituksia ihmisten jättämien johtolankojen ja vihjeiden avulla, jotka ovat luoto ihmisten kuvaamien kokemusten ja käsitysten kautta. (Vilkka, 2015, 120) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym., 2007, 157)

Tutkijan tulee ottaa huomioon myös arvolähtökohdat, koska arvot muovaavat tapaa, jolla pyrimme ymmärtämään tutkittavia ilmiöitä. Objektivisutta tutkija ei voi saavuttaa täysin, koska tutkijan tieto ja se, mitä tehdään yhdistyvät toisiinsa. Tämän Vuoksi voimme saada tuloksiksi vain ehdollisia selityksiä johonkin paikkaan ja aikaan rajoittuen. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on enemmänkin löytää tai paljastaa tosiasioita, kuin todistaa jo olemassa olevia totuuksia tai väittämiä. (Hirsjärvi ym., 2007, 157)

Tutkimuksessa korostuvat kolme näkökulmaa tutkimuskohteeseen, jotka ovat konteksti, tutkittavan ilmiön intentio sekä prosessi. Kontekstin eli asiayhteyden huomioon ottaminen tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että tutkija ottaa selvää ja kuvaa tutkimuksessaan millaisiin esimerkiksi sosiaalisiin, kulttuurillisiin, ammatillisiin sekä historiallisiin yhteyksiin tutkittava ilmiö liittyy. Tutkijan on tärkeä kertoa myös tutkimustilanne, jossa tutkimusaineisto kerättiin. (Vilkka 2015, 120, Anttila 1996, 184)

Intention huomioon ottamisella tarkoitetaan sitä, että tutkija tarkkailee ja havainnoi tutkimustilanteessa, millaisia motiiveja tutkittavan ilmaisuun ja tekemiseen liittyy. Tutkittava saattaa esimerkiksi liioitella, muunnella, peitellä tai muistaa väärin tosiasioita. Kysymys ei ole kuitenkaan tutkittavan valehtelusta, koska silläkin on merkityksensä. (Vilkka, 2015, 121, Anttila 1996, 184)

Prosessilla laadullisessa tutkimusmenetelmässä tarkoitetaan tutkimusaikataulun ja tutkimusmenetelmän tuotantoedellytysten suhdetta tutkijan tutkittavaa asiaa koskevaan ymmärtämiseen. Tutkijan ymmärryksen kehittämistä tutkittavaan asiaan ei voi nopeuttaa. (Vilka 2015, 121)

5.3 Lomakehaastattelu tutkimusmenetelmänä

Lomakehaastattelussa tai toisilta nimiltään myös strukturoitu tai standardoitu haastattelu tutkija päättää ennalta ja harkitusti kysymykset sekä niiden muodon ja esittämisjärjestyksen. Aineiston keräämiseen kannattaa käyttää lomakehaastattelua silloin, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja sekä kuvataan vain rajattua asiaa koskeva mielipide, käsitys tai kokemus. (Vilka 2015, 123)

Tutkimushaastatteluaineistojen keräämisessä tutkija on aina tekemisessä sanojen ja niiden merkitysten kanssa. Tämä on usein ongelmallista, koska tutkittavat eivät välttämättä ymmärrä sanojen merkityksiä samalla tavalla, kuin tutkija. Sen vuoksi lomakehaastattelussa kysymysten ymmärtäminen on varmistettava ennen haastattelua. (Vilka 2015, 127)

Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että ihmisillä on haastatteluissa taipumus antaa sellaisia vastauksia, joita haastatteliija haluaa kuulla. Haastateltava voi myös antaa tietyistä aiheista tietoa, vaikka tutkija ei niitä kysyisikään. Haastateltava voi haluta esiintyä esimerkiksi hyvänä kansalaisena tai moraaliset sekä sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. (Foddy 1995, 118) (Hirsjärvi ym. 2007, 201) Haastattelussa on ratkaisevaa, miten haastatteliija osaa tulkita haastateltavan vastauksia kulttuuristen merkitysten ja erilaisten merkitysmaailmojen valossa. (Hirsjärvi ym. 2007, 202)

5.4 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä

Osallistuvalla havainnoinnilla tyypillinen piirre on se, että tutkija osallistuu toimintaan tutkittavien ehdoilla. Tutkija pyrkii pääsemään havainnoitavan ryhmän jäseneksi. Tutkija ei kuitenkaan ole vain fyysisesti ryhmän jäsen, vaan tutkija pyrkii jakamaan elämäkokemuksiaan ryhmän jäsenten kanssa. Näissä tilanteissa havainnoitsijalle eli tutkijalle muodostuu jonkinlainen rooli ryhmässä. (Hirsjärvi ym. 2007, 211)

Laadullisessa tutkimuksessa havainnointia tutkimusaineiston keräämisen metodina voi toteuttaa monella eri tavalla. Havainnointitapaan vaikuttaa se, ollaanko havainnoimassa ihmisten toimintaa vai ihmisten tuottamia kulttuurituotteita, esimerkiksi kuvia, tekstiä tai esineitä. Havainnointi kertoo siitä, mitä ihmiset tekevät ja miltä asiat näyttävät, eivätkä sitä, mitä ihmiset sanovat. (Vilka 2015, 143)

Osallistuva havainnointi on hyvä tapa saada tietoa tutkittavasta niin yksilönä, kuin yhteisönä jäsenenä sekä suhteessa tutkijaan. Se antaa myös samalla tietoa yhteisön sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä. Osallistuvassa havainnoin erityispiirre on se, että tutkijalla on samanaikaisesti rooli, jonka avulla hän tekee havainnoita tutkimastaan ilmiöstä, kun hän on tutkittavan kanssa vuorovaikutuksessa. Tutkimusaineiston keräämisen metodina osallistuva havainnointi on toimiva silloin, kun tutkittavasta yhteisöstä on ennestään vain vähän tietoa tai joissakin tapauksissa tieto voi ilmentyä hiljaisena tietona. (Vilka 2015, 143)

6 TOIMINNAN KUVAUS

Ensin järjestin Erho-yksikön lasten perheille huhtikuussa 2016 luontoretken Niihaman majalla ja toukokuussa 2016 järjestin Erho-yksikön lasten perheille yhteistyössä Malikkeen kanssa perhepäivän Vihreässä polussa. Luontoretkellä kävelimme Niihaman majan ympäristössä, paistoimme makkaraa ja lettuja sekä nautimme luonnosta. Perhepäivänä kokeilimme Malikkeen toimintavälineitä luonnossa sekä toteutimme muuta erilaista toimintaa, kuten melontaa, luontopolun, lastenkonsertin sekä lettujen ja makkaranpaistoa. Luontoretkelle osallistuneet vanhemmat saivat toivoa luontoretkellä toimintaa perhepäivään. Tällä tavalla sain perheet osallistettua toiminnan suunnitteluun.

Niihaman maja sijaitsee Kaupin ja Niihaman metsissä, Pikku-Niihama nimisen järven rannalla. Niihaman maja on ympärivuotinen luontomaja, retkeilypaikka, nuotiopaikka sekä taukopaikka urheilijoille ja ulkoilijoille. Niihaman majalla on grillikatos, jossa voi vapaasti grillata.

Vihreä polku sijaitsee Lempäälässä Hervannan lähistöllä. Vihreän Polun palveluihin kuuluvat muun muassa kokouspaketit sekä toiminnalliset aktiviteetit, jotka toteutetaan luonnossa. Niitä on saatavilla sekä isoille, että pienille ryhmille. Vihreässä Polussa on mahdollisuus osallistua melonta- tai patikkaretkille sekä vaelluksille sekä lähimaastossa, että hieman kauempanakin. Näiden lisäksi siellä voi kokeilla köysirataa. Vihreässä Polussa pääsee virkistytymään sekä rentoutumaan keskelle luontoa.

6.1 Luontoretken suunnittelu

Luontoretkeä suunniteltiin melko kauan. Ensimmäisen luontoretken pidin jo loppusyksyllä, kun sain idean tehdä opinnäytetyöni yhteistyössä Erho-yksikön kanssa luontotoiminnasta. Aluksi suunnittelimme, että järjestän luontoretken Niihaman majalla jo maaliskuussa, mutta totesimme, että luontopolulla oli vielä lunta, joka hankaloitti huomattavasti pyörätuolilla liikkumista. Tämän vuoksi siirsimme luontoretken huhtikuun loppuun. Tein perheille esitteen luontoretkestä, jonka lähetin Erho-yksikön johtajalle. Hän lähetti esitteen eteenpäin perheille. (Liite 2)

6.1.1 Perhepäivän suunnittelu

Niihaman majan luontoretken jälkeen haastattelin niitä perheitä, jotka osallistuivat järjestämääni luontotoimintaan. Kysyin heiltä, mitä he toivovat seuraavalta luontotoiminnalta. Heidän mielipiteensä otettiin huomioon perhepäivän suunnittelussa. Päätimme, että pidämme perhepäivän 21.5, koska se päivä sopi parhaiten Malikkeelle. Alkuperäinen ajatus oli varata Torpan leirikeskus perhepäivää varten, mutta leirikeskus olikin varattu juuri silloin. Meidän piti siis miettiä uutta paikkaa. Erho-yksikkö löysi onneksi Vihreä polku nimisen paikan. Mielestäni Vihreä polku sopi erittäin hyvin perhepäivän järjestämiseen, koska se oli luonnon keskellä, siellä pystyi tekemään erilaisia aktiviteettejä sekä nauttimaan yhdessä olosta.

Perhepäivän ohjelma suunniteltiin pitkälti Erho-yksikössä, koska minun oli hankala osallistua suunnitteluun muuten kuin sähköpostin välityksellä. Perhepäivän aikataulu oli suunniteltu siten että perheet saapuisivat siinä 10 aikaan ja loppuisi 18 aikaan, koska siihen mennessä kaikkien piti poistua Vihreästä Polusta. Kaikilla perheillä ei tietenkään ollut mahdollisuutta viipyä näin pitkään. Lähetin esitteen perhepäivästä sähköpostitse perheille. (Liite 3)

6.2 Luontoretken toteutus

Järjestin luontoretken Niihaman majalla 28.4.2016. Tapahtumaan osallistui yhteensä neljä perhettä ja kaksi erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Halusin tehdä luontoretkestä mahdollisimman kiireettömän ja vapaamuotoisen, jonka vuoksi meillä ei ollut tarkkaa suunniteltua ohjelmaa. Ajatuksena oli lähinnä se, että Erho-yksikön lapset ja perheet pääsisivät ulkoilemaan yhdessä ja nauttimaan nuotiolla paistetusta makkarasta, letuista, luonnosta ja yhdessäolosta.

Aluksi teimme yhdessä pienen kävelylenkin ympäri Niihaman majaa. Osa perheistä palasi grillikatokselle melko pian kävelyn jälkeen laittamaan nuotiota valmiiksi. Jatkoin yhden perheen ja lapsen kanssa kävelyä ympäri Niihaman majan ympäristöä. Lapset kiinnostuivat hyvin huomiota ympäristöönsä ja keräsivät luonnosta keppejä ja käpyjä mukaansa. Lapset eivät kauaa jaksaneet kävellä, koska heille alkoi jo tulla nälkä. Lähdimme

takaisin grillikatokselle ja huomasimme, että muut olivat ehtineet jo laittamaan makkaraa ja lätyjä tulille.

Kävelyn jälkeen menimme syömään grillikatokselle makkaraa ja paistamaan lätyjä. Eväät maistuivat kaikille hyvin. Ruokailun jälkeen haastattelin perheitä luontoretkestä. Haastattelujen jälkeen perheet lähtivät kotia kohden.

6.2.1 Perhepäivän toteutus

Perhepäivään osallistui yhteensä seitsemän perhettä, joista oli seitsemän erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Perhepäivän aikataulu oli suunniteltu melko tarkasti. Perheiden tuli saapua paikalle 10 aikaan. Aluksi oli pihapiiriin tutustumista ja sen jälkeen ruokailu 10.30. Ruokailun jälkeen perheillä on mahdollisuus kokeilla erilaisia aktiviteetteja esimerkiksi melontaa, soutelua, luontopolkuun tutustumista, kahvittelemista sekä saunan lämmittämistä, jos sinne on halukkaita menijöitä. Ohjelmaan kuului myös 15 aikaan lastenkonsertti kesäteatterilla. Myöhemmin konsertin jälkeen oli vuorossa makkaran ja lettujen paisto. Vihreällä polulla sai olla kello 18 saakka.

Itse olin vihreässä polussa paikalla jo kello 9, koska halusin rauhassa tutustua ympäristöön ja lähimaastoon. Aamu sujui rauhallisesti, kun olin vastassa perheitä vihreään polkuun johtavan polun varrella ja ohjasin heidät oikeaan paikkaan. Perheet saapuivat melko eri aikoihin Vihreään polkuun, joten päivämme käynnistyi hieman odotettua myöhemmin, mutta tämä ei lopulta haitannut yhtään. Vihreään polkuun oli melko hankala löytää, jos ei ollut ennen käynyt siellä ja sen vuoksi muutamat perheet hieman eksyivät matkalla. Tärkeintä oli kuitenkin se, että lopulta kaikki pääsivät perille ja he vaikuttivat innokkailta ja odottavilta siitä, mitä päivä tuo tullessaan. Melkein kaikki ilmoittautuneet perheet pääsivät paikalle, lukuun ottamatta yhtä sairastapausta.

Perhepäivä alkoi ruokailulla. Ruokailu sujui rauhallisessa ja hyvässä ilmapiirissä. Tarjolla oli lihakeittoa, leipää ja kahvia. Ruoka näytti maistuvan kaikille hyvin. Perheet pääsivät jo hieman vaihtamaan kuulumisia tai tutustumaan toisiinsa ruokailun yhteydessä. Kerroin perheille ruokailun yhteydessä, että tämä perhepäivä on osa opinnäytetyötäni ja kysyin osallistujilta luvan kuvaamiseen. Perheet suhtautuivat asiaan positiivisesti.

Ruokailun jälkeen oli vuorossa erilaisia aktiviteettejä, kuten melontaa, soutelua, Malikkeen toimintavälineisiin ja maastopyörätuoleihin tutustumista sekä luontopolku. Melonta oli hyvin suosittu aktiviteetti perheiden keskuudessa ja kaikki halukkaat pääsivät kokeilemaan melomista. Ensin melomaan pääsivät kaikki Erho-yksikön lapset yhdessä vanhempiensa, sisarustensa tai hoitajien kanssa. Malike oli tuonut erilaisia tyhjiötyynyjä helpottamaan erityistä tukea tarvitsevien lasten asettelemista kanoottiin. Kanootilla tehtiin pieni lenkki järvellä, jotta mahdollisimman monet ehtivät kokeilemaan sitä. Kaikki selvästi pitivät melomisesta ja se oli erilainen elämys erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Melonnin jälkeen perheet saivat vapaasti kierrellä lähiympäristössä ja tutustua toisiinsa. Perheet saivat tutustua myös Malikkeen toimintaan. Malike oli tuonut perhepäivään mukanaan erilaisia maastopyörätuoleja, joita lapset vanhempiensa kanssa kokeilivat innokkaasti. Malike myös kertoi toiminnastaan ja heidän toimintavälineistään. Useimmille perheille Malike oli jo entuudestaan tuttu.

Luontopolku oli hyvin kiinnostava ja mukava aktiviteetti. Sen oli suunnitellut Erho-yksikön lastenhoitaja loppunäytökseensä. Luontopolulla oli erilaisia toiminnallisia rasteja, joista lapset tykkäsivät kovasti. Ensimmäisessä rastissa lapset saivat maalata kangaskasseja eri väreillä. Kangaskasseista tuli hyvin värikkäitä. Lopuksi valmiit kangaskassit arvottiin perheille. Toisessa rastissa kerättiin mukaan luonnonmateriaaleja ja niistä tehtiin oma taideteos. Viimeisessä rastissa heitettiin käpyjä maalitauluihin ja laskettiin pisteitä.

Iltapäivällä meillä oli ohjelmassa lastenkonsertti. Kaikki lapset selvästi tykkäsivät konsertista ja varsinkin erityistä tukea tarvitseville lapsille musiikki on tärkeä asia. Lapsiakin osallistettiin mukaan lauluihin ja leikkeihin.

Lastenkonsertin jälkeen oli vuorossa lettujen ja makkaranpaistoa. Kaikki juttelivat keskenään nuotiopaikalla ja tunnelma oli yhteisöllinen ja rento. Kaikki saivat mahansa täyteen makkaraa ja lettuja. Vähitellen syönnin jälkeen perheet alkoivat tehdä lähtöä. Haastattelin kaikkia perheitä perhepäivän päätteeksi.

7 ARVIOINTI LUONTOTOIMINNOISTA

Minun mielestäni molemmat tapahtumat onnistuivat hyvin ja perheet vaikuttivat tyytyväisiltä. Luontoretken sekä perhepäivän päätteeksi tehtyjen haastattelujen perusteella kaikki tapahtumiin osallistuneet vaikuttavat tyytyväisiltä ja heillä oli ollut kivaa, mukavaa ja jopa mahtavaa. He myös toivoivat, että tällaisia tapahtumia järjestettäisiin useammin, joten koen, että luontotoiminnat onnistuivat hyvin.

Tietenkin jälkikäteen tuli monia ajatuksia siitä, mitä olisin voinut tehdä toisin. Luontoretken ajankohdan olisi voinut siirtää arkipäivästä viikonlopulle, koska silloin useampi perhe olisi päässyt paikalle. Myös tiedotus luontoretkestä Erho-yksikön lasten vanhemmille oli heikkoa ja olisin voinut järjestää sen paremmin. Lähetin vain sähköpostissa esitteen luontoretkestä, mutta olisin voinut esimerkiksi mennä Erho-yksikköön kertomaan tapahtumasta vanhemmille suoraan.

Perhepäivän osalta olisin voinut olla enemmän mukana suunnittelussa, koska Erho-yksikkö teki siitä suurimman osan. Olisin tietysti halunnut olla mukana perhepäivän suunnittelussa, mutta esteenä oli aikataulu ongelmat, käytännölliset syyt sekä se, että en itse ollut tarpeeksi aktiivinen. Perheille olisi voinut myös ilmoittaa perhepäivän tarkan alkamisen ajankohdan paremmin, koska monet perheet tulivat myöhemmin, kuin oli tarkoitus ja suunnitelma. Vihreän polun sijainti oli tosin hieman syrjäinen ja monella oli vaikeuksia löytää perille.

Suurin epäkohta oli kuitenkin se, miten toteutin perheiden haastattelut. Haastattelut kuvasiin joko kännykällä tai iPadilla. Huomasin, että olisi pitänyt nauhoittaa haastattelut mieluiten nauhurilla tai edes kokeilla etukäteen, millainen äänen voimakkuus on. Minua harmitti hyvin paljon, kun kävin läpi perheiden haastatteluita, että äänen laatu oli niin huono, että en saanut kaikesta selvää. Olisi pitänyt valita hieman rauhallisempi haastattelupaikka, koska taustamelu häiritsi hyvin paljon haastatteluiden litterointia. Ainakin opin sen, että ei kannata haastatella ketään kännykällä, vaan mieluiten kunnan nauhurilla.

7.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tavoitteena ja tutkimuskysymyksinäni oli selvittää, miten lapset ja vanhemmat kokevat toiminnan, miten lasten osallisuus toteutuu, mitä merkitystä luonnolla on lapsille ja perheille sekä miten vertaistuki mahdollistuu perheiden mielestä. Tarkoituksenani oli myös lisätä perheiden tietoisuutta Malikkeesta ja sen toiminnasta.

Haastattelujen perusteella lapset ja vanhemmat kokivat toiminnan mielekkääksi ja kaikki perheet viihtyivät luontotoiminnoissa. Haastatteluissa kävi ilmi, että lapsilla ja perheillä oli ollut mukavaa, mahtavaa ja kivaa. Myös kuvaamani video- ja kuvamateriaali vahvistaa asian. Onnistuin siis ensimmäisessä tavoitteessani, koska halusin järjestää Erho-yksikön lapsille ja vanhemmille mukavan toiminnallisen päivän luonnossa.

Olettamuksenani oli se, että erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät pääse usein osallistumaan tällaisiin tapahtumiin tai ylipäätään luonnon keskelle ja halusin mahdollistaa heille tämän kokemuksen. Haastatteluista kävi ilmi, että olettamukseni piti osittain paikkaansa, koska monet vanhemmat toivat esille sen, että he eivät usein pääse yhdessä koko perheen kanssa luontoon ulkoilemaan. Havaintoni sekä video- ja kuvamateriaalini perusteella voin vahvistaa sen, että lapset ja vanhemmat kokivat järjestämäni toiminnan mielekkäänä.

Toinen tutkimuskysymykseni oli selvittää, miten lasten osallisuus toteutui luontotoiminnoissa. Tämä osoittautui melko hankalaksi selvittää, koska haastattelin vain vanhempia ja sain selville heidän näkemyksensä siitä, miten lasten osallisuus toteutui. Minulla ei valitettavasti ollut aikaa, resursseja tai keinoja haastatella erityistä tukea tarvitsevia lapsia suoraan. En voinut myöskään suoraan kysyä vanhemmilta, toteutuiko lasten osallisuus, koska osallisuuden käsite on hyvin monimuotoinen ja tulkinnanvarainen, kuten edellä teoreettisessa viitekehyksessäni käy ilmi.

Haastattelussa kysyin vanhemmilta, otettiinko lapset mielestäsi tarpeeksi huomioon. Tällä kysymyksellä pyrin selvittämään lasten osallisuuden toteutumisen. Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhempien mielestä lapset otettiin tarpeeksi huomioon. Vanhemmat toivat esille myös sitä, että heidän ei tarvinnut koko ajan olla lapsensa kanssa, vaan tapahtumaan osallistuneet Erho-yksikön hoitajat olivat myös lapsien kanssa, jotta heidän vanhempansa saivat esimerkiksi syödä ja keskustella rauhassa.

Teoreettisessa viitekehysessäni määrittelen osallisuuden seuraavasti: lapsen kohdalla osallisuus ilmenee lapselle ominaisilla ja ikätasolle sopivalla tavalla toimia ja ilmaista itseään. Osallisuus tarkoittaa kuitenkin myös osallistumista yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan sekä sosiaalisiin suhteisiin. Mielestäni osallisuus siis toteutui luontotoiminnassani, koska erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuus ilmeni heidän ominaisilla tavoilla ja he ilmaisivat itseään elein, ilmein ja äänien kautta, jotka tulkitsin iloksi. Lapset myös osallistuivat toimintaan heidän toimintakykynsä mukaisesti.

Havaintoni sekä video- ja kuvamateriaalini perusteella voin vahvistaa, että mielestäni lasten osallisuus otettiin huomioon tapahtumissa ja tapahtuma järjestettiin suurilta osin lasten ehdoilla. Niihama maja sekä Vihreä polku olivat esteettömiä, joten erityistä tukea tarvitsevat lapset pääsivät liikkumaan vapaasti. Ohjelma oli myös suunniteltu siten, että erityistä tukea tarvitsevat lapset pääsivät osallistumaan kaikkeen joko itse tai avustetusti ja heille annettiin mahdollisuus kokeilla uusia asioita, esimerkiksi he pääsivät istumaan kanoottiin ja melomaan.

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyi luontoon ja halusin selvittää, mitä merkitystä luonnolla on Erho-yksikön lapsille ja heidän perheilleen. Haastattelujen perusteella luonnolla on rauhoittava vaikutus perheisiin ja lapsiin sekä luonnossa voi paeta normaalia arkea ja rauhoittua. Tämä tukee teoriaani luonnon vaikutuksista ihmiseen. Teoreettisessa viitekehysessäni toin ilmi sitä, että luonnossa liikkuminen rentouttaa ja laukaisee stressiä. Tämän lisäksi luonnossa voi rauhoittua sekä selkeyttää ajatuksiaan. Haastattelut tukevat siis teoriassani esiintyviä luonnon vaikutuksia ihmiseen.

Teoreettisessa viitekehysessäni kerroin siitä, minkälainen on hyvä luontokokemus. Hyvään luontokokemukseen kuuluu hyväksyntä ja kokemus siitä, että kelpaan omana itsenäni. Luonnossa voi unohtaa suorituskeskeisyyden, eikä siellä tarvitse täyttää kenenkään odotuksia omasta toiminnastaan. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 21) Toivon, että luontotoimintoihin osallistuneilla perheillä tuli tällainen olo ja heillä tuli kokemus hyvästä luontokokemuksesta.

Kokemuksellisuus on usein mukana luontokokemuksessa ja tämä tarkoittaa sitä, että luontokokemuksessa huomio on itse kokemuksessa, eikä sitä tarvitse erikseen tulkita. Ihmisen aistikokemukset kertovat melko nopeasti siitä, että onko paikassa hyvä olla. Psykinen hyvinvointi vahvistuu silloin, kun ihmisestä tuntuu, kuulostaa sekä näyttää hyvältä.

Tärkeitä luontokokemuksen elementtejä ovat tuntemukset siitä, että ihminen on yhteydessä luonnon kanssa ja ihminen ikään kuin sulautuu osaksi luontoa. (Hirvonen & Skyttä, 2014, 21) Perheiden haastattelujen perusteella nämä edellä mainitut asiat toteutuivat, koska luontotoiminnassa oli mukana kokemuksellisuus ja perheet saivat esimerkiksi kokeilla erilaisia aktiviteetteja itsenäisesti.

Haastattelusta kävi ilmi, että useimmat perheistä käyvät kuitenkin ulkoilemassa säännöllisesti, mutta hankaluutta tuottaa kuitenkin erityistä tukea tarvitsevien lapsien käyttämät apuvälineet, kuten pyörätuoli. Jotkut perheet mainitsivat myös, että he haluaisivat käydä ulkoilemassa useammin, mutta se ei aina ole mahdollista erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa. Tähän vaikuttavat tietenkin monet eri osatekijät, mutta esimerkiksi Malikkeelta löytyy apu siihen, että ulkoilu helpottuu erilaisten toimintavälineiden avulla. Maastopyörätuolilla on helpompi liikkua luonnossa ja metsässä, kuin normaalilla pyörätuolilla.

Neljäs tutkimuskysymykseni oli se, miten vertaistuki mahdollistui vanhempien mielestä. Vanhempien mielestä he saivat varsinkin perhepäivässä vertaistukea toisiltaan. Vanhemmat tiedostavat, että heillä kaikilla on samankaltainen tilanne eli erityistä tukea tarvitseva lapsi perheessä. Vanhemmat keskustelivat keskenään oma-aloitteisesti tapahtumissa ja jakoivat haastatteluiden perusteella arkeen liittyviä vinkkejä ja neuvoja toisilleen. Eräs vanhempi totesi haastattelussa myös, että netistä löytää, vaikka mitä tietoa, jos vain osaa etsiä. Kuitenkin on mukavampaa, että asioista voi keskustella jonkun kanssa kasvotusten.

Tavoitteeni oli myös se, että Erho-yksikön lasten perheet tutustuisivat Malikkeen toimintaan, kokeilisivat Malikkeen toimintavälineitä, mahdollisesti hyödyntäisivät Malikkeen toimintavälineitä myös jatkossa sekä saisivat rohkeutta myös itse ottaa yhteyttä Malikkeeseen. Monet vanhemmat tiesivät jo valmiiksi, mikä on Malike ja niiden toiminnasta. Haastatteluissa ilmeni, että vanhemmat saivat lisätietoa Malikkeesta ja niiden toimintavälineistä. Yksi perhe sopi jo, että Malike vuokraa heille sopivan maastopyörätuolin, jotta he pääsevät kesällä yhdessä mökille. Tavoitteeni toteutui siis erinomaisesti. Toivon, että perheillä ei ole enää niin suurta kynnystä ottaa yhteyttä Malikkeeseen, jos he tarvitsevat jotakin toimintavälinettä esimerkiksi tulevaan laskettelureissuun.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen määritelmä selkeytyi melko hyvin opinnäytetyöni teoreettisissa lähtökohdissa. Liian usein erityistä tukea tarvitseva lapsi määritellään vammaisuuden mallien kautta. Lapsuus muokkautuu kaikissa niissä toiminnoissa, joihin lapset

ottavat osaa, kuten esimerkiksi sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Päiväkoti, kuten koulukin on merkittävä lapsuuden sosiaalinen toimintaympäristö. Inklusiivisen kasvatuksen toteuttaminen on siis hyvä aloittaa päiväkodista tai koulusta. Inklusiivisen kasvatuksen lähtökohtia ovat myönteisen näkemyksen luominen lapsen kehityksestä, elämän moninaisuudesta, toisista lapsista sekä kasvattaa kaikkia lapsia samoilla periaatteilla. (Barton 2003; Schaffner & Buswell 2003.) (Kontu & Suhonen 2005, 28.) Minusta olisi tärkeää korostaa tätä myönteisen näkemyksen muodostumista, koska ihmisten asenteet ja näkemykset erityistä tukea tarvitsevista lapsista on hyvin negatiivisia vieläkin. Toki kehitystä on tapahtunut, mutta edelleen tarvitaan suvaitsevuuutta ja positiivisuutta asian suhteen.

Vammaisuuden yksilöllisen mallin ongelma on siis se, että lapsen kehitys nähdään yksilökehityksenä, eikä tällöin huomioida lapsen ja hänen ympäristönsä välistä vuorovaikutusta. (Kontu & Suhonen 2005, 14) Tämä on tärkeä asia, koska erityistä tukea tarvitsevan lapsi määritellään hänen vammansa kautta, eikä häntä määritellä ensin ihmisenä, jolla sattuu olemaan esimerkiksi synnynnäinen vamma syystä tai toisesta. Heidän ihmisarvonsa siis katoaa vamman taakse.

Lapsen vahvuuksien tunnistamien sekä niille rakentuva kasvatuksellinen kuntoutus korostavat lapsen pätevyyttä ja toimijuutta. Vahvuuksien yhdistäminen heikkoihin kohtiin lisääisi sekä opettajan tai kasvattajan sekä lapsen motivaatiota kuntoutukseen. Samalla erityistä tukea tarvitsevat lapset nähtäisiin optimistisemmin. (Kontu & Suhonen 2005, 28) Minun mielestäni kaikkien kasvattajien tulisi pitää edellä mainitut asiat mielessä. Kasvattajina emme voi miettiä lapsien puutteita tai vajavaisuuksia, vaan meidän tulee keskittyä lasten vahvuuksiin ja onnistumisiin ja kannustaa heitä positiivisesti niissä asioissa. Mielestäni Erho-yksikkö toimii tässä hyvänä esimerkkinä muille.

8 POHDINTA

8.1 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen eettinen hyväksyttävyyys ja luotettavuus riippuvat siitä, suorite- taanko tutkimus tieteellisen käytännön mukaisesti. Rehellisyys, huolellisuus sekä tark- kaavaisuus ovat tärkeä osa tieteellistä käytäntöä. On myös otettava huomioon, että tutki- muksen raportointi, toteuttaminen sekä suunnittelu ovat tehty tieteelliselle tiedolle asetet- tujen tavoitteiden mukaisesti. Tutkijan tulee olla avoin tutkimuksen julkaisemisessa sekä tämän lisäksi tutkimus-, arviointi- sekä tiedonhankintamenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.) Toiminnallinen opinnäytetyö tulee myös toteuttaa tutkivalla asenteella. Tutkimuksen aiheiden valinnat tulevat olla perustel- tuja sekä niitä pitää tarkastella sopivan kirjallisuuden mukaisesti. (Vilka & Airaksinen 2004, 154.)

Mäkisen (2006, 128) mukaan lähdekritiikki on yksi tärkeä osa tiedon luotettavuuden ar- viointia. Lähdekritiikki tarkoittaa sitä, että tutkimukseen käytetyn aineiston valinta on harkittua sekä lähdeä tulkitessa. Tutkimukseen käytettävää lähdemateriaalia tulisi tar- kastella ja arvioida esimerkiksi materiaalin iän sekä kirjoittajan uskottavuuden ja tunnet- tavuuden mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 102 – 103; Mäkinen 2006, 128 – 129.) Lähteiden tulisi myös olla mahdollisimman uusia. (Vilka & Airaksinen 2004, 72; Mäkinen 2006, 128.)

Tutkimuksessa tutkittaville ei saa aiheutua minkäänlaista vahinkoa. Tutkimuksessa on myös tärkeää huolehtia tietosuojasta sekä kunnioittaa tutkimukseen osallistuneita esimer- kiksi salaamalla tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyden ja käyttää tutkimusaineistoa vain siitä ennalta sovitulla tavalla tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Tutkijoiden velvolli- suus on noudattaa tietosuojalainsäädäntöä. (Kuula 2006, 62–64.)

Opinnäytetyössäni haasteena on se, että Erho-yksikkö on asiakasmäärältään hyvin pieni ja vaarana on se, että joku heidät tunnistaa esimerkiksi haastatteluistaan. Olen kuitenkin pyrkinyt siihen, että haastateltavien identiteetit on suojattu. Olen myös vaitiolovelvolli- nen luontotoiminnassa esiin tulleiden tietojen suhteen. Varmistan luontotoimintaan osal-

listuvien perheiden anonymiteetin säilymisen hävittämällä valokuvat, videot sekä palautelomakkeet sekä opinnäytetyön valmistuttua. Tapahtumaan osallistuvien perheiden ja lasten identiteetin suojaamiseksi en myöskään liittänyt luontotoiminnoista ottamiani kuvia opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyöhöni pyrin etsimään kirjallisuutta, joka on julkaistu vuodesta 2000 eteenpäin, jotta tieto olisi mahdollisimman ajankohtaista. Kysyin luvan tutkimukseeni saatekirjeellä (liite 1) vanhemmilta. Kerroin heille myös henkilökohtaisesti opinnäytetyöstäni ja luvan kuvaamiseen, kun he saapuivat luontoretelle ja perhepäivään. Vanhemmat antoivat luvan kuvata lapsia ja osallistumisellaan lapset antoivat myös luvan tutkimukselleni.

8.2 Pohdinta

Tutkimusmenetelmä osiossani toi esille lomakehaastattelun ongelmia ja haasteita. Tutkimushaastatteluaineistojen keräämisessä tutkija on aina tekemisessä sanojen ja niiden merkitysten kanssa. Tämä on usein ongelmallista, koska tutkittavat eivät välttämättä ymmärrä sanojen merkityksiä samalla tavalla, kuin tutkija. Sen vuoksi lomakehaastattelussa kysymysten ymmärtäminen on varmistettava ennen haastattelua. (Vilka 2015, 127) Huomasin itse käytännössä kysymysten ymmärtämisen tärkeyden haastatteluissani.

Mukana luontoretellä ja perhepäivässä oli kaksi ulkomaalaistataustaista perhettä, jotka eivät ymmärtäneet esimerkiksi mitä tarkoittaa osallisuus tai mitä tarkoitan sillä, kun kysyin, että mitä merkitystä luonnolla on. Toiselle perheelle muotoilin kysymykset uudelleen, jolloin hän osasi paremmin vastata. Toinen perhe oli hieman haastavampi, koska perheen äiti osasi puhua heikosti suomea, eikä hän ymmärtänyt myöskään kaikkea. Toivutin haastatteluni heille siten, että hänen tyttärensä toimi tulkkina. Hänen tyttäreltään en voinut kysyä samoja haastattelukysymyksiä, kuin muilta, koska suomi ei ollut hänenkään äidinkieli. Lisäksi hänen ikäisensä lapsi ei kehitystasonsa vuoksi ymmärrä samalla tavalla osallisuuden käsitettä tai luontosuhteen käsitettä. Tämä oli kuitenkin hyvin mielenkiitoinen kokemus, koska en ollut varautunut tällaiseen, vaikka selvästi olisi pitänyt. Opin sen ainakin, että ensi kerralla haastattelutilanteessa olen valmistautunut paremmin.

Erho-yksikön lapsille ja heidän vanhemmilleen oli mielestäni helppo järjestää tapahtuma, koska he olivat hyvin yhteistyökykyisiä ja motivoituneita järjestämäni luontotoimintaan. Luulen, että siihen vaikutti se, että he olivat itse toivoneet, että joku järjestäisi heille tämän kaltaista toimintaa. Minulle tuli sellainen mielikuva, että he ovat muutenkin melko tiivis yhteisö ja tekevät mielellään yhdessä jotakin toiminnallista.

Aluksi pelkäsin, että kukaan perheistä ei saavu paikalle luontoretelle tai perhepäivään, mutta onneksi pelkoni osoittautuivat turhiksi. Luontoretelle melkein puolet Erho-yksikön perheistä saapui paikalle. Luulen, että osallistujia määrään vaikutti myös se, että järjestin luontoretken arkipäivänä ilta-aikaan. Lapset olivat olleen päivällä Erho-yksikössä ja heidän sisaruksensa koulussa tai päiväkodissa ja vanhemmat töissä, joten he olivat luultavasti jo hieman väsyneitä. Erityistä tukea tarvitseville lapsille iltapainotteinen aktiviteetti on erityisen raskasta, koska he eivät välttämättä ehtineet kunnolla levätä kotona, ennen kuin he lähtivät luontoretelle. Useimmat heistä myös istuvat pyörätuolissa ja jatkuva istuminen rasittaa heidän kehoaan.

Perhepäivänä Erho-yksikön perheistä suurin osa saapui paikalle, mikä oli mielestäni hienoa. Sairastapauksen vuoksi kaikki perheet eivät päässeet paikalle. Perhepäivään osallistui muutenkin paljon ihmisiä. Luulen, että perhepäivään osallistui niin moni perhe, koska se oli lauantaina, perhepäivää oli suunniteltu kauan ja sen lisäksi Erho-yksikkö oli tiedottanut perhepäivästä jo hyvissä ajoin.

Opinnäytetyöprosessi oli melko pitkä ja tuskainen kirjoittamisen osalta. Luontotoiminnan järjestäminen oli mielestäni opinnäytetyössäni se helpoin osuus. En koe, että olisin mitenkään erityisen hyvä kirjoittaja, joten opinnäytetyön kirjoittamisprosessi oli sen vuoksi minulle kaikista haastavin osuus. Minun oli ensin tarkoitus saada opinnäytetyöni valmiiksi jo hyvissä ajoin syksyllä, kun ajattelin, että ehdin kesällä hyvin kirjoittamaan. Toisin kuitenkin kävi ja prosessi hieman venyi viime hetkeen asti. Jälkiviisaana olisin aloittanut kirjoittamisen aikaisemmin ja tehnyt tämän opinnäytetyön pois alta ja keskittynyt viimeisiin harjoitteluihini paremmin. Olen kuitenkin valtavan helpottunut siitä, että sain opinnäytetyöni valmiiksi. Opinnäytetyö prosessi oli myös opettavainen ja opin esimerkiksi kriittisyyttä ja tutkimuksellisuutta.

8.3 Jatkokehitysideat ja kiitokset

Erho-yksikön lasten vanhemmat toivoivat, että heille järjestettäisiin useammin luontotoimintaa ja se voisi olla säännöllistä, esimerkiksi joka syksy tai kevät. Heille voisi perustaa esimerkiksi luontotoimintaryhmän, joka järjestäisi heille erilaista luontotoimintaa säännöllisesti. Mieleeni tuli myös erilaisia uusia näkökulmia, joita voisi tutkia. Erho-yksikön sisällä voisi esimerkiksi tutkia sitä, miten lasten osallisuus toteutuu, työntekijöiden jakamista sekä vertaistukitoimintaa.

Haluan kiittää Erho-yksikön johtajaa Katriina Turkua sekä kaikkia muitakin Erho-yksikön työntekijöitä yhteistyöstä. Haluan kiittää myös Maliketta ja Malikkeen työntekijöitä, jotka olivat mukana opinnäytetyöprosessissani mukana sekä luontoretelle ja perhepäivään osallistuneita perheitä. Vihreän polun työntekijät ansaitsevat myös kiitoksen, kun ottivat meidät hyvin vastaan. Teidän ansioista sain luontotoiminnat toteutettua opinnäytetyötäni varten.

LÄHTEET

From, K. & Koppinen, M-L. 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Hakala, J.T. 2004. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Guademus.

Harju, J. & Korpikoski, P. 2015. Erityislasten omaishoitajien hyvinvointi. Hoitotyön koulutusohjelma. Centria ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101259/harju%20jenni%20korpikoski%20pilvi.pdf?sequence=1>

Hirvonen, J. & Skyttä, T. 2014. Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut- Opas asiakaspalvelutyöhön ja palveluiden kehittämiseen. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Tampere: Tammerprint Oy. Luettu 09.09.2016.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Holmström-Lehtinen, R. 2011. Erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien jaksaminen. Sosiaalialan koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25960/OPINNAYTETYO_2011.pdf?sequence=1

Jänkälä, H. 2012. Perheiden kesken. Toimintapäivä erityistä tukea tarvitseville kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Hoitotyön koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/51469/Jan-kala_Heidi.pdf;jsessionid=ABFE156E05D61752BEBD132D08CC23C3?sequence=1

Kehitysvammaistukiliitto ry. Mikä on kehitysvammaisten tukiliitto. Luettu 15.12.2015. <http://www.kvtl.fi/fi/tukiliitto/mika-on-kehitysvammaisten-tukiliitto/>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2012a. Näin tapahtuma onnistuu. Luettu 10.04.2016 <http://www.kvtl.fi/fi/opas-perhetapahtuman-jarjestajalle/nain-tapahtuma-onnistuu/>

Kinnunen, T. 2006. Vertaistuki erityislapsen vanhempien voimavarana. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Koivunen-Kuttila, T. & Tauria, T. 2012. Malike, Sosiaalinen tilinpäätös 2012. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

- Kukkurainen, M.L. 2007. Vertaistuki ja tukihenkilötoiminta. Duodecim. Luettu 10.8.2012. <http://www.terveyskirjasto.fi>
- Malike. Malike ehkäisee syrjäytymistä. Luettu 3.12.2015. <http://www.malike.fi/fi/toiminta/>
- Malike. Toimintavälinekoulutukset. Luettu 15.12.2015. <http://www.malike.fi/fi/toiminta/toimintavälinekoulutukset/>
- Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY.
- Mykkänen, R., Hänninen, R. & Kääriäinen, A. 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere: Juvenes Print-Suomen yliopisto paino Oy. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raitanen, T. 2008. Mitä on vertaistuki? Teoksessa toimituskunta: Hämäläinen, R., Liisa, S., Taarna, V. & Valkama, A. Erilaisen oppijan käsikirja. Jyväskylä. Gummerus.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Vammaispalveluiden käsikirja. Vertaistuki. Päivitetty 24.7.2015. Luettu 19.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>
- Tero, S. 2013. Verkostojen ääni kuuluviin- verkostojen kokemukset, odotukset ja tarpeet Malike-toimintaa kohtaan. Hoitotyön koulutusohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/65471/Verkostojen%20ääni%20kuuluviin.pdf?sequence=1>
- Toim. Kontu, E. & Suhonen, E. 2005. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Toim. Nurmi, S. & Rantala, K. 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. Luonto tutuksi – Vinkkejä vanhemmille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Luettu 2.10.2012. <http://www.tenk.fi/>

Turku, K. 2015. Luovien toiminnallisten menetelmien soveltuvuus työhyvinvoinnin johtamiseen Erho-yksikössä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi YAMK-tutkinto. Opinnäytetyö.http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/103362/Turku_Katriina.pdf?sequence=1)

Turku, K. 11.9. 2015. Tampereen kaupunki. Erityistä hoitoa ja tukea tarvitsevien lasten ja nuorten palvelut osana yleisiä palveluita. Luettu 1.12.2015. https://koulutus.fcg.fi/Portals/2/Kurssimateriaalit/F60/1109_Turku%20Katriina_Erhon%20kokonaisuus%20syysy%202015%20%5BCompatibility%20Mode%5D.pdf

Viljanmaa, M – L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Jyväskylän yliopisto. Lievestuore. ER – Paino Ky.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1-2. painos. Helsinki: Tammi

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

SAATEKIRJE

TAMPERE 15.12.2015

Arvoisa vastaanottaja,

Opiskelen kolmatta vuotta sosionomiksi Tampereen ammattikorkeakoulussa. Koulutukseeni kuuluu opinnäytetyön tekeminen. Opinnäytetyöni aihe on luontotoiminnan järjestäminen erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen.

Tarkoitukseni on järjestää luontoretki Niihaman majalla huhtikuussa sekä yhteistyössä Malikkeen kanssa leiripäivä toukokuussa. Luontotoimintaa olisi tarkoitus kuvata videolle sekä ottaa lisäksi valokuvia. Haastattelen myös osallistujia luontotoiminnan aikana sekä teen pienen palautekyselyn toiminnan jälkeen. Osallistuminen luontotoimintaan on täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista.

Luontotoiminnan materiaaleja eli valokuvia, videoita tai lomakkeita ei luovuteta kenellekään ulkopuoliselle. Käsittelen materiaalit täysin luottamuksellisesti, eikä kenenkään henkilöllisyys käy ilmi opinnäytetyöstä. Käsittelyn jälkeen hävitän materiaalit huolellisesti. Halutessaan vanhemmat saavat itselleen minulta pyytämällä valokuvia esimerkiksi omasta lapsestaan.

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii Marjo Harju Tampereen ammattikorkeakoulusta, puh. 0406314421. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

Kirjeen alaosasta löytyy yhteystietoni. Jos sinulla on jotain kysyttävää opinnäytetyöstäni, vastaan kysymyksiin mielelläni.

Ystävällisin terveisin

Johanna Kamila, Puh 0456755097

Liite 2. Luontoretken esite

Liite 3. Perhepäivän esite

Erho-yksikön perhepäivä vihreässä polussa lauantaina 21.5. kello 10-18

Ohjelmassa erilaisia aktiviteetteja esimerkiksi melontaa, soutelua, luontopolku, saunan lämmittämistä, lasten musiikki konsertti sekä makkaran ja lättyjen paistoa.

Mukana perhepäivässä on myös Malike ja erilaisia toimintavälineitä.

Vihreäpolku sijaitsee osoitteessa Koipitaipaleentie 150, 33720 Tre

Liite 4. Haastattelukysymykset ja vastaukset

Haastattelija on merkitty H:na ja perheet ovat merkitty P:nä. Perheen perässä oleva numero merkitsee sitä, monesko perhe on haastattelussa. Haastatteluissa on erikseen merkitty luontoretken ja perhepäivän haastattelut.

Luontoretken haastattelut:

H: Miten koit luontotoiminnan?

P1: ”Musta tämä oli mukava tapahtuma ja kannatti tulla.”

P2: ”Tosi hyvin, oli tosi mukavaa ja tykätään tulla luontoretkille.”

P3: ”Oli mukavaa joo.”

P4: ”Joo tämä oli tosi kiva idea sekä meille, että lapsellemme. Tämä oli vaihtelua ja vaihtelu aina virkistää.”

H: Miten lapset otettiin huomioon?

P1: ”Hyvin ne otettiin huomioon.”

P2: ”Tosi hyvin, eikä ne tarvitse muuta, kun tämän luonnon ympärilleen ja kiva, kun hänelle oli kaveri mukana, niin pystyivät keskenään touhuamaan.”

P3: ”Todella hyvin.”

P4: ”Hyvin otettiin huomioon ja ainakin meidän lapsi oli kiinnostunut ympäristöstään.”

H: Mitä merkitystä luonnolla on sinulle ja perheellesi?

P1: ”No siis, se on sellainen rentoutumispaikka ja liian harvoin tulee lähdettyä, mutta silloin, kun pääsee, niin se on tosi mukavaa.”

P2: ”Se on semmoinen rauhoittumispaikka ja sellainen yhdessä olemisen ja tekemisen paikka. Liian vähän vaan tulee käytyä, kun mahdollisuus siihen on liian harvoin.”

P3: ”Luonto piristää ja rauhoittaa. Se on iso osa meidän elämää ja varsinkin sen takia, että päästään niin harvoin kaikki yhdessä.”

P4: ”Se rauhoittaa ja luonto on myös hyvin kaunis ja jokainen ihminen tarvitsee tätä luontoa.”

H: Käyttekö usein ulkoilemassa perheen kanssa?

P1: ”Ei hirveen usein, paitsi kaupunkialueen puistoissa. Metsään ei lähdetä kauhean usein, mutta pitäisi lähteä useammin.”

P2: ”Tällaisia metsä- tai laavureissuja muutaman kerran vuodessa.”

P3: ”Yritetään käydä mahdollisimman usein.”

P4: ”Yritämme käydä ulkona joka päivä ja joskus jopa kaksi kertaa päivässä.”

H: Oletteko tulossa perhepäivään toukokuussa ja mitä siellä haluaisitte tehdä?

P1: ”Joo ollaan tulossa. Jotain saman tyyppistä, nuotiota, saunaa ja leppoista oleilua.”

P2: ”Ei valitettavasti päästä tuleen, mutta oltaisiin haluttu kyllä.”

P3: ”Ollaan tulossa. Tällainen samantapainen olisi hyvä.”

P4: ”Olisi mukava tulla. Todennäköisesti tullaan, jos lapsi on terve ja me olemme myös terveitä. Tämän tapainen olisi hyvä, ulkoilua, yhdessä olemista ja makkaran paistoa.”

Perhepäivän haastattelut:

H: Mitä mieltä olit tästä päivästä?

P1: ”Lapselle oli mukavaa ja hyvä että Malike oli mukana ja pääsi kokeilemaan erilaisia välineitä”

P2: ”Oli ihan tosi kiva. Ja koko perhe pääsi tänne”

P3: ”No jos sanotaan yhdellä sanalla, niin mahtava. On kyllä ollut tosi kivaa. Just sanoin, että niin kun vanhemmillekin lapsille sillain ihan kaikille. Itsellä meni vähän tunteisiin siinä musiikkihetkessä, kun näki, miten lapseni ottaa just tätä toista lasta niin se oli kyllä semmoinen avaava.”

P5: ”Ihana ja olen tosi tyytyväinen. En odottanut, että se olisi tällainen. ”

H: Mitä merkitystä luonnolla on sinulle ja lapsellesi/perheellesi?

P1: ”No siis täällä pääsee eroon siitä normaali arjesta ja pääsee luonnon lähelle ja tämmöinen kelikin vielä nii mikäs siinä ja lapsenikin reagoi siihen ympäristöön ja on rauhallisempi ja on tämmöinen rauhallinen paikka.”

P2: ”On tärkeä kyllä, että päästiin kaikki yhdessä.”

P3: ”Mää tykkään olla mökeillä, mutta mää olen vähän sellainen, että pitää olla juokseva vesi ja sitten niin, kun vessat. Tai siis on täälläkin vedettävät vessat mutta ulkokuusit ovat ihan hirveitä, jos olet vaikka yötä jossain ja pitäisi lähtee yöllä sinne. Kyllä on ihana miljöö justiin niin, jos olisi enemmän käteistä niin, kun nelikymppiset tulossa niin olisi ihana järjestää tällaisessa paikassa. Mutta tämä taitaa olla vähän kalliimpaa lystiä sitten kuitenkin. Mutta oli kuitenkin ihana kokemus ja paikka ja nuo kaikki vanhat aidat ja tommoisat, kun ei niitä näe enää missään ja kaikin puolin ihana.”

H: Onko Malike tuttu?

P1: ”On, on. Ollaan heiltä juuri vuokrailtu ja kokeiltu.”

P2: ”Hyvä, että Malike oli täällä, niin saatiin vinkkiä vähän, kun meillä on tulossa mökkireissu, niin päästään sinne ihan metsän keskelle kesällä, niin toivottavasti saadaan siihen joku toimintaväline avuksi.”

H: Otettiin lapset mielestäsi huomioon tarpeeksi?

P1: ”Juu, ilman muuta. Oli ihan tehty lapsien mukaan niin kuin aina Erhon kanssa. Sen takia oli mukava tulla, kun tiesi että täällä on hoitajat lapsen lähellä ja ne ottavat huomioon nämä lapset.”

P2: ”Oikein hienosti, kaikki järjestelyt oli hoidettu hyvin.”

P3: ”Siis tosi hyvin ja varmaan kun tämä oli just tallain järjestetty, että kun oli ne toimintavälineet tuolla ja sai kokeilla niitä ja tosi mahtavaa. Ja just se, että pääsi kokeilemaan melontaa, vaikka se meidän melominen jäi vähän lyhyeksi, kun ei toi meidän pikkunen oikein viihtynyt ja mutta silti pääsi vanhemmat muksut sinne ja kaikin puolin hyvä päivä. Hyvä ruoka ja ihanaa seuraa.”

P5: ”Todella ihanasti, koska mulla oli aikaa syödä, juoda ja keskustella ja hän ei halunnut olla minun kanssa.”

H: Käyttekö usein ulkoilemassa?

P1: ”Käydään joo, että pyritään olemaan ulkona niin paljon kuin mahdollista.”

P2: ”Hyvin harvoin niin, että oltaisiin kaikki yhdessä, että enemmänkin sitten porukoissa ja sitten tietenkin vähän lapsen kanssa päästään, kun se on iso tyttö jo, että ei meillä ole kauhean iso kuljetus pyörätuoli ja hyvä, että Malike oli täällä niin, saatiin vinkkiä vähän, kun meillä on tulossa mökkireissu, niin päästään sinne ihan metsän keskelle kesällä, niin toivottavasti saadaan siihen joku toimintaväline avuksi.”

P3: ”No ei sillain, kun ei ole oikeastaan mitään mahdollisuutta paitsi Viikinsaari että siellä on tapana käydä kerran tai kaks kesässä. Meillä ei ole mökkiä niin sillain ei ole mahdollisuutta. Täällä on erilaisia ihmisiä, niin mä tykkään siitä niin kun.”

P5: ”Joo joka päivä ja joskus lauantai tai sunnuntai niin kaksi kertaa päivässä hänen kanssaan.”

H: Onko tällaisia tapahtumia tarpeeksi usein?

P1: ”Voihan niitä olla useamminkin mutta tällaisen erityislapsen kanssa se on enemmän päivästä kiinni, milloin pääsee. Ei joka viikko tarvitse välttämättä olla, mutta noin kerran vuodessa, että näkee muita ihmisiä ja se auttaa, että on Malike mukana ja silloin verkostoituu kaikista parhaiten ja tärkeätä että näkee muitakin, keillä on samoja huolia ja sitten on niitä ihmisiä, jotka antavat niihin ratkaisuja.”

P2: ”Ei liian usein, voisi olla useamminkin.”

P3: ”Todellakin. Meillähän on vaan se, että lapseni siirtyy pois syksyllä Erhosta. Tämöinen on virkistystä lapselle ja vanhemmalle. Kyllä tämä ainakin omaa mieltä piristi ja pääsi vähän erilaiseen ympäristöön ja justiin että tämä lasten erilaisuus yhdistää meitä vanhempia ja tietää ettei ole yksin. Keskustelin sen yhden perheen kanssa, joka ehti jo lähtemään ja on hyvä, että saa puhua ja keskustella ja tietää ettei pelkästään näe sitä lasta vaan.”

P4: ”Ei ole liian usein, saisi olla useammin.”

Vertaistuen tärkeydestä keskustellessa yksi perhe kommentoi asiaa näin:

P1: ”Juu kyllä. Netistä voi aina monesti kaivaa tietoa, mutta kun kokoontuu niin saa vähän konkreettisemmin mikä voi olla se lasta auttava tai perhettä auttava asia ja se on tärkeätä.”

P1: ”Juu kyllä, kyllä, sehän se on just. Pystyy juttelemaan muiden vanhempien kanssa ja saa heiltä tukea ja tietoa.”